ಹದಿನೈದನೆಯ ಸೂಕ್ತವು.

ಪೀಠಿಕೆ

ಉದೀರತಾಂ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತದ ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನೂ ಮತ್ತು ಇದರ ಮುಂದಿನ ಸೂಕ್ತವಾದ **ಮೈನಮಗ್ನೇ** ಎಂಬ ಸೂಕ್ತದ ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನೂ ಶ್ಮಶಾನದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಅಪರಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು ಎಂದು ಬೃಹದ್ದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ—

ಪರಂ ಪಿತ್ರ್ಯಮುದೀರತಾಂ ।
ಉತ್ತರೇಣ ತು ಸೂಕ್ತೇನ ಶ್ಮಶಾನೇ ಕರ್ಮ ಶಂಸತಿ ।
ಪಿತೃದೇವಾಸುರಾಣಾಂ ಚ ಅಭವನ್ನಗ್ನಯಸ್ತ್ರಯಃ ।
ಹವ್ಯಕವ್ಯವಹೌ ಚೋಭೌ ಸಹರಕ್ಷಾಶ್ಚ ನಾಮ ಯಃ ।
ತತ್ರ ಮೈನಮಿತಿ ತ್ವೇತತ್ಕವ್ಯವಾಹನಸಂಸ್ತುತಿಃ ।
ಇತರಾಣಿ ತು ದೈವ್ಯಸ್ಯ ಸ್ತುತಿರ್ನಾಸ್ತ್ಯಾಸುರಸ್ಯ ಚ ।

(ಬೃ. ದೇ. ೭, ೧೫೫-೧೫೭)

ಉದೀರತಾಂ (೧೫ ನೆಯ ಸೂಕ್ತ) ಮತ್ತು ಮೈನಮಗ್ನೇ (೧೬ ನೆಯ ಸೂಕ್ತ) ಗಳಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಕುಗಳು ಶ್ಮಶಾನದಲ್ಲಿ ನೆರವೇರಿಸುವ ಅಪರಕರ್ಮಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವುವು. ಈ ಅಪರಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಅಗ್ನಿಗೆ ಕವ್ಯವಾಹ ಎಂದು ಹೆಸರು ಕರ್ಮಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ಆಯಾ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಅಗ್ನಿಗಳು ಮೂರು ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಒಯ್ಯುವ ಅಗ್ನಿಗೆ ಹವ್ಯವಾಹನನೆಂದೂ, ಪಿತೃಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಪಿತೃಗಳಿಗೆ ಕವ್ಯವನ್ನು ವಹಿಸುವ ಅಗ್ನಿಗೆ ಕವ್ಯವಾಹನನೆಂದೂ ರಾಕ್ಷಸಾದಿಗಳಿಂದ ಯಜ್ಞಕರ್ಮವನ್ನು ಕಾಪಾಡುವ ಅಗ್ನಿಗೆ ಸಹರಕ್ಷಾಃ ಎಂದೂ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪ್ರಭೇದಗಳಿರುವವು. ಪ್ರಕೃತ ಸೂಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಅಪರಕರ್ಮದ ವಿವರಣೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಕವ್ಯವಾಹನನೆಂಬ ಅಗ್ನಿಯ ಸ್ತುತಿಯೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಮೈನಮಗ್ನೇ ಎಂಬ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಕವ್ಯವಾಹನಾಗ್ನಿಯ ಸ್ತುತಿಯೂ ಇತರ ದೇವತೆಗಳ ಸ್ತುತಿಯೂ ಇರುವುದು. ಕೆಲವುಕಡೆ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಕ್ರವ್ಯಾದ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಲಾಗಿರುವುದು. ಕ್ರವ್ಯ ಎಂದರೆ ಮಾಂಸವು, ಕ್ರವ್ಯಾದ ಎಂದರೆ ಮಾಂಸವನ್ನು

ಭಕ್ಷಿಸುವವನು ಎಂದರ್ಥವು. ಅಗ್ನಿಯು ಮಾಂಸವನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸುವನೇ ಎಂದರೆ, ಮೃತಶರೀರವನ್ನು ಅಗ್ನಿ- ವುದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಯು ಅದನ್ನು ದಹಿಸುವನು. ಅದ್ದರಿಂದ ಮೈನಮಗ್ನೇ (ಋ. ಸಂ. ೧೦-೧೬-೧) ಶೃತಂ ಯದಾ (೧೦-೧೬-೨) ಕ್ರವ್ಯಾದಮಗ್ನಿಂ (೧೦-೧೬-೯) ಯೋ ಅಗ್ನಿಃ ಕ್ರವ್ಯವಾಹನಃ (೧೦-೧೬-೧೧) ಇತ್ಯಾದಿ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಕ್ರವ್ಯಾದನೆಂಬ ವಿಶೇಷಣದಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಲಾಗಿದೆ

ಅಂತ್ಯಕ್ರಿಯೆ—ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಸಾವಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಾಕ್ಯಗಳೇ ಕಡಿಮೆ. ಅಪರೂಪವಾಗಿ ಪ್ರಸಕ್ತವಾದರೂ ಮರಣವು ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಉಂಟಾಗಲೆಂದೂ, ತನಗೆ ದೀರ್ಘಾಯುಸ್ಸು ಇರಲೆಂದೂ ಬೇಡುವುದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ. ಶವಸಂಸ್ಕಾರಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಆಮುಷ್ಮಿಕದ ಯೋಚನೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಶವಗಳನ್ನು ಸುಡುವುದು ಮತ್ತು ಹೂಳುವುದು, ಎರಡೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ೧೦-೧೬ರಲ್ಲಿ, ದಹನಸಂಸ್ಕಾರವೂ, ಮತ್ತೊಂದರಲ್ಲಿ (೧೦-೧೮-೧೦ರಿಂದ ೧೩) ಹೂಳುವುದೂ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. 'ಮಣ್ಣಿನ ಮನೆಯೂ ಒಂದು ಕಡೆ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. (೭-೮೯-೧). ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ದಗ್ಧರಾದ ಪಿತೃಗಳು ಮತ್ತು ದಗ್ಧರಾಗದೇ ಇದ್ದವರು, ಎರಡು ತರಹವೂ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ (೧೦-೧೫-೧೪, ಅ. ವೇ. ೧೮-೨-೩೪). ಮೃತರು ಊರ್ಧ್ವಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ದಹನವೇ ಸರಿಯಾದ ಮಾರ್ಗ. ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ, ದಗ್ಧರಾದವರ ಭಸ್ಮ ಮತ್ತು ಅಸ್ಥಿ, ಶಿಶುಗಳು ಮತ್ತು ಸನ್ಯಾಸಿಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೂಳಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಯಿದೆ (ಆ. ಗೃ. ಸೂ. ೪-೧ನ್ನು ಹೋಲಿಸಿ).

ಅಂತ್ಯಕ್ರಿಯೆಯೊಡನೆಯೇ, ಆಮುಷ್ಮಿಕಜೀವನದ ಇತಿಹಾಸವು ಸಂಬಂಧಿಸಿದೆ. ಅಗ್ನಿಯು ಮೃತ ದೇಹವನ್ನು ಬೇರೆ ಲೋಕಕ್ಕೆ, ಪಿತೃಗಳ ಮತ್ತು ದೇವತೆಗಳ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ (೧೦-೧೬-೧ರಿಂದ ೪; ೧೦-೧೭-೩). ಮರ್ತ್ಯನನ್ನು ಅತಿಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಅಮೃತತ್ವದಲ್ಲಿ ಇಡುತ್ತಾನೆ (೧-೩೧-೭). ಪುರಾತನರೂ, ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದವರೂ ಆದ ಋಷಿಗಳು ಹೋಗಿರುವ, ಅತ್ಯುನ್ನತವಾದ ಸೂರ್ಯನ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ, ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ, ಅಥವಾ ಸತ್ಪುರುಷರ ಲೋಕಕ್ಕೆ, ದೇವಲೋಕದ ಪಕ್ಷಿಯಾದ ಅಗ್ನಿಯ ಮೂಲಕ, ಮನುಷ್ಯರು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ (ವಾ. ಸಂ. ೧೮-೫೧, ೫೨), ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾಗ್ನಿಯು ಮೃತರನ್ನು ಸತ್ಪುರುಷರ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯುತ್ತಾನೆ (ಅ. ವೇ. ೧-೧೨೦-೧) ಅಗ್ನಿಯು ಮೊದಲು ಮೃತನ ದೇಹವನ್ನು ದಹಿಸಿ ಅನಂತರ ಸಜ್ಜೀವಿಗಳ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇಡುತ್ತಾನೆ (ಅ. ವೇ. ೧೮-೩-೭೧). ಶವಗಳನ್ನು ದಹಿಸುವ ಅಗ್ನಿಯು (ಕ್ರವ್ಯಾದ) ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಆಹುತಿಯನ್ನು ವಹಿಸುವ ಅಗ್ನಿಗಿಂತಲೂ ಭಿನ್ನನು (೧೦-೧೬-೯). ತನ್ನ ಭಾಗವಾದ ಅಜವನ್ನು ದಹಿಸಿ, ದೇಹವನ್ನು ಕಾಪಾಡಬೇಕೆಂದು ಅಗ್ನಿಗೆ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ (೧೦-೧೬-೪). ಕರ್ಮಮಾಡುವಾಗು ಶವವನ್ನು ಕೃಷ್ಣವರ್ಣದ ಅಜದ ಚರ್ಮದ ಮೇಲಿಡುತ್ತಾರೆ ಮತ್ತು ಬಲಿಕೊಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮೃಗ ಅಥವಾ ಅಜವನ್ನು ಬಲಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ದೇಹಕ್ಕೆ ಯಾವುದಾದರೂ ಪಕ್ಷಿ, ಮೃಗ, ಇರುವೆ, ಅಥವಾ ಹಾವಿನಿಂದ ಆಗಿರಬಹುದಾದ ಗಾಯಗಳನ್ನು ಗುಣಪಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಅಗ್ನಿ ಮತ್ತು ಸೋಮರಿಗೆ ಕರ್ಮಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ (೧೦-೧೬-೬).

ಮೃತಾತ್ಮನು ಧೂಮದೊಡನೆ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆಂದು ನಂಬಿಕೆ (ಆ. ಗೃ. ಸೂ. ೪-೪-೭). ಅದು ಬಹಳ ದೂರದ ದಾರಿ; ಅಲ್ಲಿ ಪೂಷಣನು ರಕ್ಷಕನು ಮತ್ತು ಸವಿತೃವು ದಾರಿ ತೋರಿಸು

ನವನು (೧೦-೧೬-೪). ಮೃತವಾದ ಅಜವು ಪಿತೃಗಳ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಹೋಗಿ, ಮೃತಾತ್ಮನ ಆಗಮನ ವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ; ಹೀಗೆ ಹೋಗುವಾಗ, ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕಗ್ಗತ್ತಲೆಯನ್ನು ಹಾದು, ಅನಂತರ, ಪಿತೃಗಳ ಸ್ಥಾನ ವಾದ ಸ್ವರ್ಗದ ಮೂರನೆಯ ಅಂತಸ್ತನ್ನು ಸೇರಬೇಕು (ಅ. ವೇ. ೯-೫-೧, ೩; ೮-೧-೮ನ್ನು ಹೋಲಿಸು)

ಆಮುಷ್ಮಿಕಜೀವನಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗವಾಗಲೆಂದು, ಮೃತಜೀವನಿಗೆ, ಆಭರಣಗಳು ಮತ್ತು ವಸ್ತ್ರ ಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಾರೆ; ಈ ಪದ್ಧತಿಯು ಈಗಲೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ (೧೮-೪-೩೧). ಅವನ ಪತ್ನಿ ಮತ್ತು ಆಯುಧಗಳನ್ನೂ ಶವದೊಡನೆ ದಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಚಿಹ್ನೆಗಳಿವೆ (೧೦-೧೮-೮, ೯). ಶವಕ್ಕೆ ಒಂದು ಹೊರೆ ಕಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೃತನ ಪ್ರೇತವು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ದಾರಿ ತಿಳಿಯದಿರ ಲೆಂಬುದೇ ಇದರ ಉದ್ದೇಶ (ಅ. ವೇ. ೫-೧೯-೧೨; ಋ. ವೇ. ೧೦-೧೮-೨ ಮತ್ತು ೧೯-೯೭-೧೬ಗಳನ್ನು ಹೋಲಿಸಿ).

ಆತ್ಮ—ಅಗ್ನಿ ಅಥವಾ ಸಮಾಧಿಗಳು ದೇಹವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅಳಿಸುತ್ತವೆ; ಆದರೆ ಮೃತನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ವನ್ನು ಅಳಿಸಲಾರವು. ಅಜ್ಞಾನಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಜೀವವನ್ನು ದೇಹದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಬಹುದು ಮತ್ತು ದೇಹ ನಷ್ಟವಾದ ಮೇಲೂ ಜೀವವಿರುತ್ತದೆ ಎಂತಲೇ ನಂಬಿಕೆ. ೧೦-೫೮ನೆಯ ಸೂಕ್ತ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ, ಸತ್ತವನಂತೆ ಬಿದ್ದಿರುವವನ ಜೀವವನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಾರೆಂದು ಕರೆದಿದೆ. ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಗೆ ದೇಹಾಂತರ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಯುಂಟೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಗೆ ಆಧಾರವಿದ್ದಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಯಾಗವನ್ನು ವಿಹಿತರೀತಿ ಯಲ್ಲಿ ಮಾಡದೇ ಇದ್ದವನು, ಮೃತನಾಗಿ ಪುನಃ ಜನ್ಮವೆತ್ತಿ ಮರಣಾಧೀನನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ (ಶ. ಬ್ರಾ. ೧೦-೪-೩-೧೦). ಪ್ರಾಣ, ಆತ್ಮಾ, ಅಸು (ದೇಹಶಕ್ತಿ, ೧-೧೧೩-೧೬; ೧-೧೪೦-೮), ಮನಸ್ಸು ಯೋಚನೆ ಮತ್ತು ಭಾವನೆಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ಮತ್ತು ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವುದು; (೮-೮೯-೫), ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಜೀವ ವಾಚಕಗಳು. ಅನೇಕ ವಾಕ್ಯಗಳು ಅಥರ್ವವೇದದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ—ಅಸು ಅಥವಾ ಮನಸ್ಸು ಇದ್ದರೆ ಬದುಕು, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಸಾವು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಅಸುನೀತಿ ಅಥವಾ ಅಸುನೀತ ಎಂಬುದು, ಮೃತರ ಜೀವಗಳನ್ನು ಈ ಲೋಕದಿಂದ ಊರ್ಧ್ವಲೋಕಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ದಾರಿಗೆ ಹೆಸರು (೧೦-೧೫-೪; ೧೦-೧೬-೨). ಅಂತ್ಯಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಸು ಅಥವಾ ಮನಸ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸು ವುದಿಲ್ಲ; ಪಿತೃ, ಮಾತೃ, ಮೊದಲಾದುವುಗಳನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದುದರಿಂದ ಆತ್ಮವೆಂಬುದು ನೆರಳಿ ನಂತಲ್ಲ; ಅದಕ್ಕೂ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವಿದೆ. ಮನುಷ್ಯರು ದೇಹವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದ ಮೇಲೆಯೇ; ಅವರಿಗೆ ಅಮರತ್ವ ಪ್ರಾಪ್ತಿ (ಶ. ಬ್ರಾ. ೧೧-೪-೩-೯) ಯಾದರೂ, ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಲೋಕಗಳೂ ಪ್ರಾಕೃತವೇ ಆದುದರಿಂದ, ಶವಕ್ಕೂ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಬೇರೆ ಲೋಕಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ದೇಹಕ್ಕೂ ಭಾಗವಿದೆ (೧೦-೧೬-೫, ಅ. ವೇ. ೮-೨-೨೬). ದೋಷಗಳು ಯಾವುವೂ ಇಲ್ಲದ (ಅ. ವೇ. ೬-೧೨೦-೩) ದೇಹವನ್ನು ಸಾಧಾರಣವಾದ ಪಾರ್ಥಿವ ದೇಹವೆನ್ನುವುದು ಸಾಧುವಲ್ಲ, ಅಗ್ನಿಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಪರಿಪೂತವಾದ (೧೦-೧೬-೬ನ್ನು ಹೋಲಿಸಿ) ದೇಹ ಅಥವಾ ಈಚಿನ ವೇದಾಂತಿಗಳ 'ಸೂಕ್ಷ್ಮದೇಹ' ವೆನ್ನಬಹುದು. ದಹನವಾದ ಮೇಲೆ ಶೇಖರಿಸಬೇಕಾದ ಅಗ್ನಿ ಯು ನಾಶವಾದರೆ, ಅದೇ ಕಠಿಣವಾದ ಶಿಕ್ಷೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದೆ (ಶ. ಬ್ರಾ. ೧೧-೬-೩-೧೧; ೧೪-೬-೯-೨೮); ಇದ ರಿಂದ ಶವದ ಸ್ಥಾನವು ಎಷ್ಟು ಮಹತ್ತರವಾದುದೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ೧೦-೧೬-೩ರಲ್ಲಿ, ಮೃತನ ನೇತ್ರವನ್ನು ಸೂರ್ಯನ ಸಮೀಪಕ್ಕೂ, ಶ್ವಾಸವನ್ನು ವಾಯುವಿನ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೂ ಹೋಗೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಅಗ್ನಿಯು ಮೃತನನ್ನು

ಪರಲೋಕಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ಮೇಲೆ, ಒಂದೊಂದು ಅಂಗವು ಒಂದೊಂದು ಕಡೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಸೂಕ್ತವಾಗಿ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಯಶಃ ವಿರಾಟ್ಪುರುಷನ ವರ್ಣನೆಗನುಸಾರವಾಗಿ ಈ ರೀತಿ ಹೇಳಿರಬಹುದು. ಅದೇ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ (೧೦.೧೬.೩ ; ೧೦-೫೮-೭ರಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ), ಮೃತನ ಜೀವವು ನೀರು ಅಥವಾ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದಿದೆ ; ಪ್ರಾಯಶಃ ಇದು ದೇಹಾಂತರ ಪ್ರವೇಶದ ಪ್ರಾರಂಭದೆಶೆ.

ಪಿತೃಗಳು ಅನುಸರಿಸಿದ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲೇ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಾ (೧೦-೧೪-೭), ಮೃತರ ಜೀವವು ನಿತ್ಯ ತೇಜಸ್ಸಿನ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ (೯-೧೧೩-೭) ; ಆಗ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಮವಾದ ಕಾಂತಿವಿಶಿಷ್ಟನಾಗಿ (ಅ. ವೇ. ೧೧-೧-೩೭) ರಥದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ರೆಕ್ಕೆಗಳ ಮೇಲೆ (ಅ. ವೇ. ೪.೩೪.೪) ಅಥವಾ ಭೂತಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವಾಗ ಅಗ್ನಿಯು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ರೆಕ್ಕೆಗಳ ಮೇಲೆ (ವಾ. ಸ. ೧೮-೫೨) ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಮರುತದಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ತೇಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟು, ಹಿತವಾದ ವಾಯುವನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತಾ ಮತ್ತು ಮಳೆ ಹನಿಗಳಿಂದ ತಂಪುಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟು, ಜೀವನು ತನ್ನ ಪುರಾತನ ರೂಪವನ್ನು ಪುನಃ ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ (ಅ. ವೇ. ೧೮-೨-೨೧ರಿಂದ ೨೬) ಮತ್ತು ವೈಭವ ವಿಶಿಷ್ಟನಾಗಿ, ಯಮನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ, ಪಿತೃಗಳು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಅತ್ಯುನ್ನತವಾದ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಸೇರುತ್ತಾನೆ (೧೦-೧೪-೮, ೧೦ ; ೧೦-೧೫೪-೪, ೫). ಈ ರೀತಿ ಸ್ವರ್ಗಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಮನೆಗೆ ವಾಪಸ್ಸು ಬರುವುದು ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ (ಅಸ್ತಂ ; ೧೦-೧೪-೮). ಯಮನು ಈತನನ್ನು ಸ್ವಕೀಯನೆಂದು ತಿಳಿದು (ಅ. ವೇ. ೧೮-೨-೩೭),ಅವನಿಗೂ ಒಂದು ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ (೧೯-೧೪-೯).

ಶತಪಥಬ್ರಾಹ್ಮಣದ ಪ್ರಕಾರ, ಮೃತರು ಈ ಲೋಕವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟು, ಎರಡು ಬೆಂಕಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತಾರೆ ; ಆ ಬೆಂಕಿಗಳು ಕೆಟ್ಟ ಜೀವವನ್ನು ಸುಡುತ್ತವೆ ; ಉತ್ತಮರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ಬಿಡುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಮುಂದೆ ಹೊರಟ ಉತ್ತಮ ಜೀವಗಳು ಪಿತೃಗಳ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ದಾರಿಯನ್ನೋ ಅಥವಾ ಸೂರ್ಯನ ಹತ್ತಿರ ಹೋಗುವ ದಾರಿಯನ್ನೋ ಹಿಡಿದು ಮುಂದೆ ಸಾಗುತ್ತಾರೆ (ಶ. ಬ್ರಾ. ೧-೯-೩-೨ ; ಇತ್ಯಾದಿ). ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ ಪಡೆದಿರುವವರಿಗೆ ಎರಡು ದಾರಿಗಳು ಉಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಒಂದು (**ಪರಿಪೂರ್ಣ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ)** ' ಬ್ರಹ್ಮ 'ನಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವುದು. ಎರಡನೆಯದು ಸ್ವರ್ಗದ ದಾರಿ. ತಮ್ಮ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಗಳ ಫಲ ಮುಗಿದೊಡನೆಯೇ, ಈ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದಿಂದ ಬಂದು, ಪುನಃ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸುತ್ತಾರೆ. ' ಆತ್ಮ 'ದ ಪರಿಚಯವೇ ಇಲ್ಲದವರು ದುರ್ದೇವತೆಗಳ ಅಥವಾ ಭೂತಪ್ರೇತಗಳ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ ಅಥವಾ ದುಷ್ಟರಾಗಿ, ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಜನ್ಮವೆತ್ತುತ್ತಾರೆ.

॥ ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ॥

ಉದೀರತಾಮಿತಿ ಚತುರ್ದಶರ್ಚಂ ಪಂಚದಶಂ ಸೂಕ್ತಂ । ಅತ್ರಾನುಕ್ರಮ್ಯತೇ । ಉದೀರತಾಂ ಷಳೂನಾ ಶಂಖಃ ಪಿತ್ರ್ಯಂ ಜಗತ್ಯೇಕಾದಶೀ । ಯಾಮಾಯನಾಃ ಪರೇ ಪಂಚೇತಿ ವಚನಾದ್ಯಮಪುತ್ರಃ ಶಂಖಾಖ್ಯ ಋಷಿಃ । ಅಗ್ನಿಷ್ವಾತ್ತಾ ಇತ್ಯೇಷಾ ಜಗತೀ ಶಿಷ್ಟಾಸ್ತ್ರಿಷ್ಟುಭಃ । ಪಿತರೋ ದೇವತಾ ॥ ಗತಃ ಸೂಕ್ತವಿನಿಯೋಗಃ ॥ ಅಷ್ಟಕಾಯಾಮುದೀರತಾಮವರ ಇತ್ಯಾದ್ಯಾ ಅಷ್ಟಾವೃಚೋ ಹೋಮಾರ್ಥಾಃ ॥ ಸೂತ್ರಿತಂ ಚ । ಉದೀರತಾಮವರ ಉತ್ಸರಾಸ ಇತ್ಯಷ್ಟಾಭಿರ್ಹುತ್ವಾ । ಆ. ಗೃ. ೨ ೪-೬ । ಇತಿ ॥

ಮಹಾಪಿತೃಯಜ್ಞೇ ಪಿತರಃ ಸೋಮವಂತ ಇತ್ಯಸ್ಯಾನುವಾಕ್ಯೋದೀರತಾಮಿತ್ಯೇಷಾ । ಸೂತ್ರಿತಂ ಚ । ಪಿತರೋಽಗ್ನಿಷ್ವಾತ್ತಾ ಯಮ ಉದೀರತಾಮವರ ಉತ್ಪರಾಸಃ । ಆ. ೨-೧೯ । **ಇತಿ ॥ ಆಗ್ನಿಮಾರುತೇಽಸ್ಯೇಷಾ ಧಾಯ್ಯಾ । ಸೂತ್ರಿತಂ ಚ । ಮಾತಲೀ ಕವ್ಯೈರ್ಯಮೋ ಅಂಗಿರೋಭಿರುದೀರತಾಮವರ** ಉತ್ಪರಾಸಃ । **ಆ. ೫-೨೦ । ಇತಿ** ॥

ಅನುವಾದವು—**ಉದೀರತಾಂ** ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ಮೊದಲನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಹದಿನೈದನೆಯ ಸೂಕ್ತವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಋಕ್ಕುಗಳಿರುವವು. ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ—**ಉದೀರತಾಂ ಷಳೂನಾ ಶಂಖಃ ಪಿತೃ್ಯಂ ಜಗತ್ಯೇಕಾದಶೀ** ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. **ಯಾಮಾಯನಃ ಪರೇ ಪಂಚ** ಎಂದು ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ (ಮುಂದಿನ ಐದು ಸೂಕ್ತಗಳಿಗೆ ಯಮನ ಪುತ್ರನು ಋಷಿಯು) ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ಯಮನ ಪುತ್ರನಾದ ಶಂಖ ಎಂಬುವನು ಋಷಿಯು. ಅಗ್ನಿಷ್ವಾತ್ತಾಃ ಎಂಬ ೧೧ನೆಯ ಋಕ್ಕು ಜಗತೀ ಛಂದಸ್ಕವು. ಉಳಿದ ಋಕ್ಕುಗಳು ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ಛಂದಸ್ಕವು; ಪಿತೃಗಳು ದೇವತೆಯು; ಸೂಕ್ತವಿನಿಯೋಗವನ್ನು ಹಿಂದೆಯೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಷ್ಟಕಾ ಎಂಬ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ **ಉದೀರತಾಮವರೇ** ಎಂದು ಮೊದಲಾಗುವ ಈ ಸೂಕ್ತದ ಮೊದಲಿನ ಎಂಟು ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಹೋಮಾರ್ಥವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರದ- **ಉದೀರತಾಮವರ ಉತ್ಪರಾಸ ಇತ್ಯಷ್ಟಾಭಿರ್ಹುತ್ವಾ** ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಆ. ಗೃ. ೨-೪-೬) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು. ಮಹಾಪಿತೃಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ **ಪಿತರಃ ಸೋಮವಂತಃ** ಎಂಬ ವಿಶೇಷ ಪಿತೃಗಣವನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ ಮಾಡುವ ಹೋಮದಲ್ಲಿ **ಉದೀರತಾಂ** ಎಂಬ ಮೊದಲನೆಯ ಋಕ್ಕನ್ನು ಅನುವಾಕ್ಯಾಮಂತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಪಠಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ- **ಪಿತರೋಗ್ನಿಷ್ವಾತ್ತಾ ಯಮ ಉದೀರತಾಮವರ ಉತ್ಪರಾಸಃ** ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಆ. ೨-೧೯) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು ಮತ್ತು ಆಗ್ನಿಮಾರುತಶಸ್ತ್ರ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಉದೀರತಾಂ ಎಂಬ ಈ ಋಕ್ಕನ್ನು ಧಾಯ್ಯಾಮಂತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಪಠಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ರೌತ ಸೂತ್ರದ- **ಮಾತಲೀ ಕವ್ಯೈರ್ಯಮೋ ಅಂಗಿರೋಭಿರುದೀರತಾಮವರ** ಉತ್ಪರಾಸಃ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಆ. ೫-೨೦) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

ಸೂಕ್ತ—೧೫

ಮಂಡಲ—೧೦ ॥ **ಆನುವಾಕ**—೧॥ **ಸೂಕ್ತ**—೧೫ ॥
ಅಷ್ಟಕ—೭ ॥ **ಅಧ್ಯಾಯ**—೬ ॥ **ವರ್ಗ**—೧೭, ೧೮, ೧೯ ॥
ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಸಂಖ್ಯೆ—೧೪ ॥
ಋಷಿಃ—ಶಂಖೋ ಯಾಮಾಯನಃ॥
ದೇವತಾ—ಪಿತರಃ ॥
ಛಂದಃ—೧-೧೦. ೧೨-೧೪, ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ । ೧೧. ಜಗತೀ ॥

। ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ।

ಉದೀರತಾಮವರ ಉತ್ಪರಾಸ ಉನ್ಮಧ್ಯಮಾಃ ಪಿತರಃ ಸೋಮ್ಯಾಸಃ ।
ಅಸುಂ ಯ ಈಯುರವೃಕಾ ಋತಜ್ಞಾಸ್ತೇ ನೋಽವಂತು ಪಿತರೋ ಹವೇಷು ॥ ೧ ॥

॥ ಪದಪಾಠಃ ॥

ಉತ್ । ಈರತಾಂ । ಅವರೇ । ಉತ್ । ಪರಾಸಃ । ಉತ್ । ಮಧ್ಯಮಾಃ । ಪಿತರಃ । ಸೋಮ್ಯಾಸಃ ।
ಅಸುಂ । ಯೇ । ಈಯುಃ । ಅವೃಕಾಃ । ಋತಜ್ಞಾಃ । ತೇ । ನಃ । ಅವಂತು । ಪಿತರಃ । ಹವೇಷು ॥

॥ ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ॥

ತ್ರಿವಿಧಾಃ ಪಿತರ ಉತ್ತಮಾ ಮಧ್ಯಮಾ ಅಧಮಾಶ್ಚೇತಿ । ಯಥಾವಿಧಂ ಶ್ರೌತಂ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾಯ ಪಿತೃತ್ವಂ ಪ್ರಾಪ್ತಾ ಉತ್ತಮಾಃ । ಸ್ಮಾರ್ತಕರ್ಮಮಾತ್ರಪರಾ ಮಧ್ಯಮಾಃ । ಅತ್ರಾಪಿ ಕೈಶ್ಚಿತ್ಸಂಸ್ಕಾರೈರ್ವಿಕಲಾ ಅಧಮಾಃ । ಏತದೇವಾಭಿಪ್ರೇತ್ಯ ಯೇ ಅಗ್ನಿದಗ್ಧಾ ಯೇ ಅನಗ್ನಿದಗ್ಧಾ ಇತ್ಯಾದಿಮಂತ್ರ ಆಮ್ನಾತಃ । ತೇಷ್ವವರೇ ನಿಕೃಷ್ಟಾ ಉದೀರತಾಂ । ಉತ್ತಮಂ ಹವಿಃ ಪ್ರಾಪ್ನುವಂತು । ಪರಾಸ ಉತ್ತಮಾಃ ಪಿತರ ಉದೀರತಾಂ । ಮಧ್ಯಮಾಃ ಪಿತರಶ್ಚೋದೀರತಾಂ । ತೇ ಸರ್ವೇಽಪ್ಯಸ್ಮದ್ವಿಷಯೇ ಸೋಮ್ಯಾಸಃ ಸೋಮ್ಯಾ ಅನುಗ್ರಹಪರಾಃ ಸಂತು । ಯೇ ಪಿತರೋಽವೃಕಾ ವೃಕವದರಣ್ಯಶ್ವವದಸ್ಮಾಸು ಹಿಂಸಾಮಕುರ್ವಂತ ಋತಜ್ಞಾ ಅಸ್ಮದನುಷ್ಠಿತಂ ಯಜ್ಞಂ ಜಾನಂತೋಽಸುಮಸ್ಮತ್ಪ್ರಾಣಮೀಯುಃ ರಕ್ಷಿತುಂ ಪ್ರಾಪ್ತಾಃ ತೇ ಪಿತರೋ ಹವೇಷ್ವಸ್ಮದೀಯೇಷ್ವಾಹ್ವಾನೇಷು ನೋಽಸ್ಮಾನವಂತು ರಕ್ಷಂತು ॥

॥ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ॥

ಅವರೇ—ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಪಿತೃಗಳು । **ಉದೀರತಾಂ**—ನಮ್ಮ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಪಡೆಯಲಿ । **ಪರಾಸಃ**—ಉತ್ತಮ ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವವರೂ । **ಉತ್**—ನಮ್ಮ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಪಡೆಯಲಿ । **ಮಧ್ಯಮಾಃ**—ಮಧ್ಯಮ ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ । **ಪಿತರಃ ಉತ್**—ಪಿತೃಗಳೂ ಸ್ವೀಕರಿಸಲಿ । **ಸೋಮ್ಯಾಸಃ**—ಅವರೆಲ್ಲರೂ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅನುಗ್ರಹ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವರಾಗಿರಲಿ । **ಯೇ ಪಿತರಃ**—ಯಾವ ಪಿತೃಗಳು । **ಅವೃಕಾಃ**—ತೋಳಗಳಂತೆ ಕ್ರೂರಿಗಳಲ್ಲದವರಾಗಿಯೂ । **ಋತಜ್ಞಾಃ**—ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞಕರ್ಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿದವರಾಗಿಯೂ । **ಅಸುಂ**—ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಣವನ್ನು । **ಈಯುಃ**—ರಕ್ಷಿಸಲು ಬಂದಿರುವರೋ । **ತೇ**—ಅವರು । **ನಃ**—ನಮ್ಮನ್ನೂ । **ಹವೇಷು**—ನಮ್ಮ ಆಹ್ವಾನಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ । **ಅವಂತು**—ರಕ್ಷಿಸಲಿ.

॥ ಭಾವಾರ್ಥ ॥

ಕೆಳಗಿನ ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಪಿತೃಗಳೂ, ಉತ್ತಮಲೋಕದಲ್ಲಿರುವವರೂ, ಮಧ್ಯಮಲೋಕದಲ್ಲಿರುವವರೂ ನಮ್ಮ ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಿ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅನುಗ್ರಹಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವರಾಗಿರಲಿ. ತೋಳಗಳಂತೆ ಕ್ರೂರಿಗಳಲ್ಲದವರೂ, ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞಕರ್ಮಗಳನ್ನರಿತವರೂ, ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ಬಂದಿರುವವರೂ ಆದ ಆ ಪಿತೃಗಳು ನಮ್ಮ ಆಹ್ವಾನಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಿ.

English Translation

Let the lower, the upper, the intermediate Pitris, rise up, accepting the Soma libation : may those progenitors who, unlike wolves, acknowle-

dging our offerings, have come to preserve our lives, protect us upon our invocations.

॥ ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ॥

ಈ ಋಕ್ಕಿಗೆ ಯಾಸ್ಕರು ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಹೇಳಿದಾರೆ—

ಉದೀರತಾಮವರ ಉದೀರತಾಂ ಪರ ಉದೀರತಾಂ ಮಧ್ಯಮಾಃ ಪಿತರಃ ಸೋಮ್ಯಾಃ ಸೋಮಸಂಪಾದಿನಸ್ತೇಽಸುಂ ಪ್ರಾಣಮನ್ವೀಯುರವೃಕಾ ಅನಮಿತ್ರಾಃ ಸತ್ಯಜ್ಞಾ ವಾ ಯಜ್ಞಜ್ಞಾ ವಾ ತೇ ನ ಆಗಚ್ಛಂತು ಪಿತರೋ ಹ್ವಾನೇಷು ॥

(ನಿ. ೧೧-೧೮)

ಅವರೇ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಪೃಥ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಪಿತೃಲೋಕದ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಪಿತೃಗಳೂ ಪರಾಸಃ ದ್ಯುಲೋಕವಾಸಿಗಳಾದ ಪಿತೃಗಳೂ, ಮಧ್ಯಮಾಃ—ಮಧ್ಯಮಸ್ಥಾನರಾದ ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಪಿತೃಗಳೂ ಸೋಮ್ಯಾಸಃ—ಹಿಂದೆ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೋಮವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ಅರ್ಪಿಸಿದವರೂ, ಯಾರು । ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ಬಂದಿರುವರೋ ಅವರೂ, ಯಾರಿಗೂ ಯಾವವಿಧವಾದ ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಮಾಡದಿರುವವರೂ, ಶತ್ರುಗಳಲ್ಲದವರೂ ಎಂದರೆ ಕೇಡನ್ನು ಬಯಸದಿರುವವರೂ ಸತ್ಯ ಅಥವಾ ಯಜ್ಞಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿದವರೂ ಆದ ಯಾವ ಯಾವ ಪಿತೃಗಳಿರುವರೋ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಈಗ ನಾವು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಆಹ್ವಾನದಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಆಹ್ವಾನದಿಂದ ನಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಿ.

ಅವೃಕಾಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ—**ವೃಕಃ** ಎಂದರೆ ತೋಳವು. ತೋಳದ ಸ್ವಭಾವವು ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದೇ ಆಗಿದೆ. ಈ ಶಬ್ದವನ್ನು ಮನುಷ್ಯರ ಪರವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದಾಗ ಹಿಂಸೆಮಾಡುವವರು, ದುಷ್ಟರು ಎಂದರ್ಥವಾಗುವುದು. **ಅವೃಕಾಃ** ಎಂದರೆ ವೃಕರಲ್ಲದವರು, ಯಾರಿಗೂ ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಮಾಡದಿರುವವರು, ಸಜ್ಜನರು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯವು.

ಅನಮಿತ್ರಾಃ—ಮಿತ್ರನೆಂದರೆ, ಸ್ನೇಹಿತ, ಹಿತಕಾರಿ ಎಂದು. **ಅಮಿತ್ರ** ಎಂದರೆ ಮಿತ್ರನಲ್ಲದವನು, ಶತ್ರುವು ; **ಅನಮಿತ್ರ** ಎಂದರೆ ಶತ್ರುವಲ್ಲದವನು ಎಂದರೆ ಸ್ನೇಹಿತನು, ಹಿತಕಾರಿಯು ಎಂದೇ ಅರ್ಥವು ಆದ್ದರಿಂದ ಮಿತ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಅನಮಿತ್ರ ಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಒಂದೇ ಅರ್ಥವಿರುವುದು. ಈ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಎರಡಾವರ್ತಿ ನಿಷೇಧಾರ್ಥಸೂಚಕ ಉಪಸರ್ಗಗಳಿರುವುದರಿಂದ (Two negetives make one affirmative) ಶಬ್ದವು ಪೂರ್ವದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಸೂಚಿಸುವುದು.

ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಪಿತೃಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ವಿಧವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು—**ಉತ್ತಮಾ ಮಧ್ಯಮಾ ಅಧಮಾಶ್ಚೇತಿ ।** ಹೇಗೆಂದರೆ—

ಉತ್ತಮಾಃ—**ಯಥಾವಿಧಂ ಶ್ರೌತಂ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾಯ** ಪಿತೃತ್ವಂ ಪ್ರಾಪ್ತಾ ಉತ್ತಮಾಃ। ಉತ್ತಮ ಕರ್ಮಗಳಾದ ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಗಳನ್ನೂ ಯಥಾವಿಧಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿ ಆ ಸತ್ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನದ ಫಲವಾಗಿ ಪಿತೃಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದವರು ಪಿತೃಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಮಧ್ಯಮಾಃ—ಸ್ಮಾರ್ತಕರ್ಮಪರಾ ಮಧ್ಯಮಾಃ । ಸ್ಮೃತಿಪುರಾಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಆರಾಧಿಸಿ ಆ ಪುಣ್ಯದಿಂದ ಪಿತೃತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದ ಪಿತೃಗಳು ಮಧ್ಯಮರು.

ಅಧಮಾಃ—ಅತ್ರಾಪಿ ಕೈಶ್ಚಿತ್ಸಂಸ್ಕಾರೈರ್ವಿಕಲಾ ಅಧಮಾಃ। ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಕರ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಲೋಪದೋಷಗಳುಂಟಾಗಿ ಕರ್ಮವನ್ನು ಸಾಂಗವಾಗಿ ನೆರವೇರಿಸಲಸಮರ್ಥರಾದವರು ಪಿತೃಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಮರೆನಿಸುವರು ಎಂದು ಉತ್ತಮ ಮಧ್ಯಮಾಧಮರೆಂಬ ಮೂರು ವಿಧ ಪಿತೃಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಅವರ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿದಾರೆ. ಇದನ್ನನುಸರಿಯೇ **ಯೇ ಅಗ್ನಿದಗ್ಧಾಃ** ಎಂಬ ಮಂತ್ರವೂ ಇರುವುದು. ಎಂದರೆ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಯಾರ ಮೃತಶರೀರವು ಮಂತ್ರಪೂರ್ವಕವಾದ ಸಂಸ್ಕಾರಾದಿಗಳಿಂದ ದಹಿಸಲ್ಪಡುವುದೋ ಅವರು ಪಿತೃಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗಳಿಸುವರು. ಇವರಿಗೆ ಅಗ್ನಿದಗ್ಧರೆಂದು ಹೆಸರು. ಹಾಗಿಲ್ಲದೆ, ಅಗ್ನಿಸಂಸ್ಕಾರಾದಿಗಳಿಲ್ಲದೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಹೋಗುವುದು, ಅಪರಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಲು ಕರ್ತೃವಿಲ್ಲದಿರುವುದು, ಅಥವಾ ಯಥಾವಿಧಿಯಾಗಿ ಕರ್ಮದಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತರಾಗದಿರುವವರು ಇವರೆಲ್ಲಾ ಅನಗ್ನಿದಗ್ಧರೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವರು. ಇವರು ಪಿತೃಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಮಸ್ಥಾನವನ್ನೋ ಅಥವಾ ಅಧಮಸ್ಥಾನವನ್ನೋ ಪಡೆಯುವರು. ಈ ವಿಧವಾದ ಪಿತೃಗಳೆಲ್ಲರೂ, ಸೋಮಸಂಪಾದಿಗಳೂ, ಹಿಂಸಾರಹಿತರೂ, ಪ್ರಾಣವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವವರೂ, ಯಜ್ಞಾನುಷ್ಠಾನಕರ್ಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿದವರೂ ಆದ ಯಾವ ಯಾವ ಪಿತೃಗಳಿರುವರೋ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ನಮ್ಮ ಆಹ್ವಾನವನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಿ ಎಂಬಭಿಪ್ರಾಯವು ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

॥ ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ॥

ಇದಂ ಪಿತೃಭ್ಯೋ ನಮೋ ಅಸ್ತ್ವದ್ಯ ಯೇ ಪೂರ್ವಾಸೋ ಯ ಉಪರಾಸ ಈಯುಃ ।
ಯೇ ಪಾರ್ಥಿವೇ ರಜಸ್ಯಾ ನಿಷತ್ತಾ ಯೇ ವಾ ನೂನಂ ಸುವೃಜನಾಸು ವಿಕ್ಷು ॥ ೨ ॥

॥ ಪದಪಾಠಃ ॥

ಇದಂ । ಪಿತೃಽಭ್ಯಃ । ನಮಃ । ಅಸ್ತು । ಅದ್ಯ । ಯೇ । ಪೂರ್ವಾಸಃ । ಯೇ । ಉಪರಾಸಃ । ಈಯುಃ ।
ಯೇ । ಪಾರ್ಥಿವೇ । ರಜಸಿ । ಆ । ನಿಽಸತ್ತಾಃ । ಯೇ । ವಾ । ನೂನಂ । ಸುಽವೃಜನಾಸು । ವಿಕ್ಷು ॥ ೨ ॥

॥ ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ॥

ಮಹಾಪಿತೃಯಜ್ಞೇ ಪಿತರೋ ಬರ್ಹಿಷದ ಇತ್ಯಸ್ಯೇದಂ ಪಿತೃಭ್ಯ ಇತಿ ದ್ವಿತೀಯಾನುವಾಕ್ಯಾ । ಸೂತ್ರಂ ತು ಪೂರ್ವಮೇವೋದಾಹೃತಂ । ಆ. ೨-೧೯ ॥ ಇದಂ ಪಿತೃಭ್ಯ ಇತ್ಯೇಷಾ ಧಾಯ್ಯಾ । ಸೂತ್ರಿತಂ ಚ । ಆಹಂ ಪಿತೄನ್ತ್ಸುವಿದತ್ರಾಁ ಅವಿತ್ಸೀದಂ ಪಿತೃಭ್ಯೋ ನಮೋ ಅಸ್ತ್ವದ್ಯ ಸ್ವಾದುಷ್ಕಿಲಾಯಮಿತಿ ಚತಸ್ರಃ । ಆ. ೫-೨೦ । ಇತಿ ॥

ಪೂರ್ವಾಸೋ ಯಜಮಾನೋತ್ಪತ್ತೇಃ ಪೂರ್ವಮುತ್ಪನ್ನಾ ಜ್ಯೇಷ್ಠಭ್ರಾತೃಪಿತಾಮಹಾದಯೋ ಯ ಈಯುಃ ಪಿತೃಲೋಕಂ ಪ್ರಾಪ್ತಾಃ । ಯೇ ಚಾನ್ಯ ಉಪರಾಸೋ ಯಜಮಾನಜನ್ಮನ ಉಪರ್ಯು–

ತ್ಪನ್ನಾಃ ಕನಿಷ್ಠಭ್ರಾತೃಸ್ವಪುತ್ರಾದಯ ಈಯುಃ ಪಿತೃಲೋಕಂ ಪ್ರಾಪ್ತಾಃ । ಯೇಽಪ್ಯನ್ಯೇ ಪಾರ್ಥಿವೇ ಪೃಥಿವೀಸಂಬಂಧಿನಿ ರಜಸಿ ರಜೋಗುಣಕಾರ್ಯೇಽಸ್ಮಿನ್ಕರ್ಮಣ್ಯಾ ನಿಷತ್ತಾ ಹವಿಃ ಸ್ವೀಕರ್ತುಮಾಗತ್ಯೋಪವಿಷ್ಟಾಃ । ಯೇ ವಾ ಕೇಚಿದನ್ಯೇ ಬಂಧುವರ್ಗರೂಪಾಃ ಪಿತರೋ ವಿಕ್ಷು ಬಂಧುರೂಪಾಸು ಪ್ರಜಾಸ್ವಾ ನಿಷತ್ತಾಃ ಶ್ರಾದ್ಧಾದಿಸ್ವೀಕಾರಾಯಾಗತ್ಯೋಪವಿಷ್ಟಾಃ । ಕೀದೃಶೀಷು ವಿಕ್ಷು । ಸುವೃಜನಾಸು । ವೃಜ್ಯತೇ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯತೇ ದಾರಿದ್ರ್ಯಮನೇನೇತಿವೃಜನಂ ಧನಂ । ಶೋಭನಂ ವೃಜನಂ ಯಾಸಾಂ ತಾಃ ಸುವೃಜನಾಃ । ತಾದೃಶೀಷು । ಧನಸಮೃದ್ಧ್ಯಾ ಶ್ರಾದ್ಧಾದಿಕರ್ಮಪರಾಸ್ವಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಸರ್ವೇಭ್ಯ ಉಕ್ತೇಭ್ಯಃ ಪಿತೃಭ್ಯೋಽದ್ಯಾಸ್ಮಿನ್ಕರ್ಮಣೀದಂ ನಮೋಽಸ್ತು । ಅಯಮಾಹುತಿಪ್ರದಾನಪೂರ್ವಕೋ ನಮಸ್ಕಾರೋ ಭವತು ॥

॥ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ॥

ಪೂರ್ವಾಸಃ—ನಮಗಿಂತಲೂ ಹಿರಿಯರಾದ ಪಿತೃಪಿತಾಮಹಾದಿಗಳಲ್ಲಿ । **ಯೇ**—ಯಾರು । **ಈಯುಃ**—ಪಿತೃಲೋಕವನ್ನು ಸೇರಿರುವರೋ । **ಉಪರಾಸಃ**—ನಮಗಿಂತ ಕಿರಿಯವರಲ್ಲಿ । **ಯೇ**—ಯಾರು ಮೃತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವರೋ । **ಯೇ**—ಯಾರು । **ಪಾರ್ಥಿವೇ ರಜಸಿ**—ಪಾರ್ಥಿವಲೋಕದಲ್ಲಿ (ಹವಿಸ್ಸಿಗಾಗಿ ಬಂದು) । **ಆ ನಿಷತ್ತಾಃ**—ಕುಳಿತಿರುವರೋ । **ಯೇ ವಾ**—ಉಳಿದ ಯಾವ ಪಿತೃಗಳು। **ಸುವೃಜನಾಸು**—ಉತ್ತಮವಾದ ಧನವಂತರಾದ । **ವಿಕ್ಷು**—ಪ್ರಜೆಗಳ ನಡುವೆ ಕುಳಿತಿರುವರೋ ಅಂತಹ । **ಪಿತೃಭ್ಯಃ**—ಸಕಲ ಪಿತೃಗಳಿಗೂ । **ಅದ್ಯ**—ಈ ಯಾಗಕಾಲದಲ್ಲಿ । **ಇದಂ ನಮಃ**—ಈ ನಮಸ್ಕಾರವು । **ಅಸ್ತು**—ಇರಲಿ.

। ಭಾವಾರ್ಥ ।

ನಮಗಿಂತಲೂ ಹಿರಿಯರಾದ ಪಿತೃಪಿತಾಮಹಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾರು ಪಿತೃಲೋಕವನ್ನು ಸೇರಿರುವರೋ, ನಮಗಿಂತ ಕಿರಿಯವರಲ್ಲಿ ಯಾರು ಮೃತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವರೋ, ಯಾರು ಪಾರ್ಥಿವಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹವಿಸ್ಸಿಗಾಗಿ ಬಂದು ಕುಳಿತಿರುವರೋ, ಉಳಿದ ಯಾವ ಪಿತೃಗಳು ಉತ್ತಮರಾದ ಧನವಂತರ ನಡುವೆ ಕುಳಿತಿರುವರೋ ಅಂತಹ ಸಕಲ ಪಿತೃಗಳನ್ನೂ ಈ ಯಾಗಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇನೆ.

English Translation

Let this our adoration be to-day addressed to those Pitris our predecessors, to those our successors, who have departed (to the world of the manes); to those who are seated in the terrestrial sphere, to those who are present among opulent people.

॥ ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ॥

ಮಹಾಪಿತೃಯಜ್ಞವೆಂಬ ಇಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ **ಪಿತರೋ ಬರ್ಹಿಷದಃ** ಎಂಬ ಗುಂಪಿನ ಪಿತೃಗಳನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ ಹೋಮ ಮಾಡುವಾಗ **ಇದಂ ಪಿತೃಭ್ಯಃ** ಎಂಬ ಈ ಋಕ್ಕನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಅನುವಾಕ್ಯಾಮಂತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಪಠಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ರೌತಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದನ್ನು ಹಿಂದೆಯೇ ಉದಾಹರಿಸಲಾಗಿದೆ (ಅ. ೨-೧೯) ಅಗ್ನಿಮಾರುತಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ **ಇದಂ ಪಿತೃಭ್ಯಃ** ಎಂಬ ಈ ಋಕ್ಕನ್ನು ಧಾಯ್ಯಾಮಂತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಪಠಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ—**ಅಹಂ ಪಿತೄನ್ತ್ಸುವಿದತ್ರಾ ಅವಿತ್ಸೀದಂ ಪಿತೃಭ್ಯೋ ನಮೋ ಅಸ್ತ್ವದ್ಯ ಸ್ವಾದುಷ್ಕಿಲಾಯಮಿತಿ ಚತಸ್ರಃ** ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಅ. ೫-೨೦) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಋಷಿಯು ಕೆಲವು ಪಿತೃಗಳ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ—

ಪೂರ್ವಾಸಃ ಯಜಮಾನೋತ್ಪತ್ತೇಃ ಪೂರ್ವಮುತ್ಪನ್ನಾ ಜ್ಯೇಷ್ಠಭ್ರಾತೃಪಿತಾಮಹಾದಯಃ । ಯಜಮಾನನು (ಅಥವ ಋಷಿಯು) ಹುಟ್ಟುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲೇ ಉತ್ಪನ್ನರಾಗಿದ್ದ ಎಂದರೆ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತನಗಿಂತ ಹಿರಿಯರಾದ ಜ್ಯೇಷ್ಠಸಹೋದರರು, ತಂದೆಯ ತಂದೆ ಮೊದಲಾದವರು ಮೃತರಾಗಿದ್ದು ಪಿತೃಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವವರು. ಎಂದರೆ ತನಗಿಂತ ಮೊದಲೇ ಉತ್ಪನ್ನರಾದವರು.

ಉಪರಾಸಃ—ಯಜಮಾನಜನ್ಮನ ಉಪರಿ ಉತ್ಪನ್ನಾಃ ಕನಿಷ್ಠಭ್ರಾತೃಸ್ವಪುತ್ರಾದಯಃ । ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತನಗಿಂತ ಕಿರಿಯರಾದ ತಮ್ಮಂದಿರು, ಮಕ್ಕಳು ಮುಂತಾದವರು ಕಾರಣಾಂತರದಿಂದ ತನಗೆ ಮೊದಲೇ ಮೃತರಾಗಿ ಪಿತೃಲೋಕದಲ್ಲಿರುವವರು.

ಪಾರ್ಥಿವೇ ರಜಸಿ ಆ ನಿಷತ್ತಾಃ—ಪೃಥಿವೀಸಂಬಂಧವಾದ ಈ ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಈಗ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಪಿತೃಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಹವಿಃಸ್ವೀಕಾರಾರ್ಥವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಕುಳಿತಿರುವವರು.

ಯೇ ವಾ ನೂನಂ ಸುವೃಜನಾಸು ವಿಕ್ಷು—ನೇರವಾಗಿ ನಮ್ಮ ವಂಶಕ್ಕೇ ಸೇರದಿದ್ದರೂ ನಮ್ಮ ಬಂಧು ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿ ಶ್ರಾದ್ಧಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹವಿಃಸ್ವೀಕಾರಾರ್ಥವಾಗಿ ಬಂದು ಕುಳಿತಿರುವ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಪಿತೃಗಳು. ಈ ರೀತಿ ಹೇಳಿದ ವಿಧವಿಧವಾದ ಪಿತೃಗಳನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು ಎಂದು ಋಷಿಯು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ.

॥ ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ॥

ಆಹಂ ಪಿತೄನ್ತ್ಸುವಿದತ್ರಾಁ ಅವಿತ್ಸಿ ನಪಾತಂ ಚ ವಿಕ್ರಮಣಂ ಚ ವಿಷ್ಣೋಃ ।
ಬರ್ಹಿಷದೋ ಯೇ ಸ್ವಧಯಾ ಸುತಸ್ಯ ಭಜಂತ ಪಿತ್ವಸ್ತ ಇಹಾಗಮಿಷ್ಠಾಃ ॥

॥ ಪದಪಾಠಃ ॥

ಆ । ಅಹಂ । ಪಿತೄನ್ । ಸುऽವಿದತ್ರಾನ್ । ಅವಿತ್ಸಿ । ನಪಾತಂ । ಚ । ವಿऽಕ್ರಮಣಂ । ಚ । ವಿಷ್ಣೋಃ ।
ಬರ್ಹಿಃऽಸದಃ । ಯೇ । ಸ್ವಧಯಾ । ಸುತಸ್ಯ । ಭಜಂತ । ಪಿತ್ವಃ । ತೇ । ಇಹ । ಆऽಗಮಿಷ್ಠಾಃ ॥ ೩ ॥

॥ ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ॥

ಅಹಂ ಯಜಮಾನಃ ಸುವಿದತ್ರಾನ್ ಮದೀಯಾಂ ಭಕ್ತಿಂ ಸುಷ್ಠು ಜಾನತಃ ಪಿತೄನಾವಿತ್ಸಿ । ಅಭಿಮುಖ್ಯೇನ ಲಬ್ಧವಾನಸ್ಮಿ । ವಿಷ್ಣೋರ್ವ್ಯಾಪಿನೋ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ನಪಾತಂ ಚ ವಿನಾಶಾಭಾವಂ ಚ ವಿಕ್ರಮಣಂ ಚ ವಿಶೇಷೇಣ ಪ್ರವೃತ್ತಿಂ ಚ ಲಬ್ಧವಾನಸ್ಮಿ । ಯೇ ಪಿತರೋ ಬರ್ಹಿಷದೋ ಬರ್ಹಿಷಿ ಸೀದಂತಿ ತೇ ಇಹಾಸ್ಮಿನ್ಕರ್ಮಣ್ಯಾಗಮಿಷ್ಠಾಃ । ಅತಿಶಯೇನಾಗತಾಃ । ಆದರಪೂರ್ವಂ ಸಮಾಗತ್ಯ ಸ್ವಧಯಾ

ಪುರೋಡಾಶಾದ್ಯನ್ನೇನ ಸಹ ಸುತಸ್ಯಾಭಿಷುತಸ್ಯ ಸೋಮಲಕ್ಷಣಸ್ಯ ಪಿತ್ವಃ ಪಿತರೋಽನ್ನಸ್ಯ ಭಾಗಂ ಭಜಂತ । ಸೇವಂತೇ । ಉಪಯುಂಜತೇ ॥

॥ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ॥

ಅಹಂ—ಯಜಮಾನನಾದ ನಾನು । **ಸುವಿದತ್ರಾನ್**—ನನ್ನ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಅತಿಶಯವಾಗಿ ತಿಳಿದ । **ಪಿತೄನ್**—ಪಿತೃಗಳನ್ನು । **ಆ ಅವಿತ್ಸಿ**—ನನ್ನೆದುರಿಗೆ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ । **ವಿಷ್ಣೋಃ**—ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಯಜ್ಞದ । **ನಪಾತಂ**—ನಾಶರಾಹಿತ್ಯವನ್ನೂ । **ವಿಕ್ರಮಣಂ ಚ**—ಕ್ರಮವಾಗಿ ವಿಸ್ತೃತವಾಗುವಿಕೆಯನ್ನೂ ಹೊಂದಿದ್ದೇನೆ । **ಯೇ**—ಯಾವ ಪಿತೃಗಳು । **ಬರ್ಹಿಷದಃ**—ದರ್ಭಾಸನಗಳ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿರುವರೋ । **ತೇ**—ಅವರು । **ಇಹ**—ನಮ್ಮ ಯಾಗಕರ್ಮದಲ್ಲಿ । **ಆಗಮಿಷ್ಠಾಃ**—ಬಂದಿದ್ದಾರೆ । **ಸ್ವಧಯಾ**—ಸ್ವಧಾಸಂಜ್ಞಕವಾದ ಅನ್ನದೊಡನೆ । **ಸುತಸ್ಯ**—ಹಿಂಡಲ್ಪಟ್ಟ । **ಪಿತ್ವಃ**—ಸೋಮರೂಪವಾದ ಅನ್ನವನ್ನು । **ಭಜಂತ**—ಸೇವಿಸುತ್ತಾರೆ.

। ಭಾವಾರ್ಥ ।

ಯಜಮಾನನಾದ ನಾನು ನನ್ನ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಅತಿಶಯವಾಗಿ ತಿಳಿದ ಪಿತೃಗಳನ್ನು ನನ್ನೆದುರಿಗೆ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಯಜ್ಞದ ನಶರಾಹಿತ್ಯವನ್ನೂ ಕ್ರಮವಾಗಿ ವಿಸ್ತೃತವಾಗುವಿಕೆಯನ್ನೂ ಹೊಂದಿದ್ದೇನೆ. ಯಾವ ಪಿತೃಗಳು ದರ್ಭಾಸನವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿರುವರೋ ಅವರು ನಮ್ಮ ಯಾಗಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ವಧಾಸಂಜ್ಞಕವಾದ ಅನ್ನದೊಡನೆ ಹಿಂಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸೋಮವನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತಾರೆ.

English Translation

I have brought to my presence the Pitris who are well cognizant (of my worship), the infallibility, and progressive advance of the sacrifice; (the Pitris) who sit on the sacred grass frequently coming hither worship the food of the effused (Soma) with the sacrificial cake.

। ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ।

ಬರ್ಹಿಷದಃ ಪಿತರ ಊತ್ಯ೧ರ್ವಾಗಿಮಾ ವೋ ಹವ್ಯಾ ಚಕೃಮಾ ಜುಷಧ್ವಂ ।

ತ ಆ ಗತವಸಾ ಶಂತಮೇನಾಥಾ ನಃ ಶಂ ಯೋರರಪೋ ದಧಾತ ॥ ೪ ॥

। ಪದಪಾಠಃ ।

ಬರ್ಹಿಽಸದಃ । ಪಿತರಃ । ಊತೀ । ಅರ್ವಾಕ್ । ಇಮಾ । ವಃ । ಹವ್ಯಾ । ಚಕೃಮ । ಜುಷಧ್ವಂ ।

ತೇ । ಆ । ಗತ । ಅವಸಾ । ಶಂಽತಮೇನ । ಅಥ । ನಃ । ಶಂ । ಯೋಃ । ಅರಪಃ । ದಧಾತ ॥ ೪

॥ ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ॥

ಹೇ ಬರ್ಹಿಷದಃ । ಯಜ್ಞೇ ಸೀದಂತೀತಿ ಬರ್ಹಿಷದಃ । ಅತ್ರಾಪಿ ಯೇ ವೈ ಯಜ್ವಾನಸ್ತೇ ಪಿತರೋ ಬರ್ಹಿಷದ ಇತ್ಯತ್ರ ಶ್ರುತತ್ವಾದ್ಯಾಗಂ ಕೃತ್ವಾ ಪ್ರೇತ್ಯ ಪಿತೃಲೋಕಂ ಪ್ರಾಪ್ತಾ ಬರ್ಹಿಷದಃ । ತಾದೃಶಾ ಹೇ ಪಿತರಃ ಅರ್ವಾಗರ್ವಾಚೀನಾನಾಮಸ್ಮಾಕಮೂತೀ ರಕ್ಷಾ ಭವದ್ಭಿಃ ಕರ್ತವ್ಯೇತಿ ಶೇಷಃ । ವೋ ಯುಷ್ಮದರ್ಥಮಿಮಾ ಹವ್ಯೈತಾನಿ ಹವೀಂಷಿ ಚಕೃಮ । ಅತಸ್ತಾನಿ ಜುಷಧ್ವಂ । ತೇ ಹವಿರ್ಜುಷ್ಟವಂತೋ ಯೂಯಂ ಶಂತಮೇನ ಸುಖತಮೇನಾವಸಾ ರಕ್ಷಣೇನ ನಿಮಿತ್ತಭೂತೇನಾ ಗತ । ಅಭಿಮುಖ್ಯೇನಾಸ್ಮಾನ್ಪ್ರಾಪ್ನುತ । ಅಥಾನಂತರಂ ನೋಽಸ್ಮಭ್ಯಂ ಶಂ ಸುಖಂ ಯೋರ್ದುಃಖವಿಯೋಗಮರಪಃ ಪಾಪರಹಿತಂ ಚ ದಧಾತ । ದತ್ತ ॥

॥ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ॥

ಬರ್ಹಿಷದಃ—ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿರುವ । **ಪಿತರಃ**—ಎಲೈ ಪಿತೃಗಳೇ । **ಅರ್ವಾಕ್**—ನಿಮಗಭಿಮುಖನಾಗಿ ಕುಳಿತಿರುವ ನಮಗೆ । **ಊತೀ**—ನಿಮ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಯು ಅವಶ್ಯವಾಗಿದೆ । **ವಃ**—ನಿಮ್ಮನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ । **ಇಮಾ ಹವ್ಯಾ**—ಈ ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನು । **ಚಕೃಮ**—ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದೇವೆ । **ಜುಷಧ್ವಂ**—ಅದನ್ನು ಸೇವಿಸಿರಿ । **ತೇ**—ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಸೇವಿಸಿದ ನೀವು । **ಶಂತಮೇನ** । ಅತ್ಯಂತ ಸುಖಕಾರಕವಾದ । **ಅವಸಾ**—ರಕ್ಷಣೆಯೊಂದಿಗೆ । **ಆ ಗತ**—ನಮಗಭಿಮುಖವಾಗಿ ಬನ್ನಿರಿ । **ಅಥ**—ಅನಂತರ । **ನಃ**—ನಮಗೆ । **ಶಂ**—ಸುಖವನ್ನೂ । **ಯೋಃ**—ದುಃಖರಾಹಿತ್ಯವನ್ನೂ **ಅರಪಃ**—ಪಾಪರಾಹಿತ್ಯವನ್ನೂ । **ದಧಾತ**—ಉಂಟುಮಾಡಿರಿ.

॥ ಭಾವಾರ್ಥ ॥

ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿರುವ ಎಲೈ ಪಿತೃಗಳೇ, ನಿಮಗಭಿಮುಖವಾಗಿ ಕುಳಿತಿರುವ ನಮಗೆ ನಿಮ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಯು ಅತ್ಯವಶ್ಯವಾಗಿದೆ. ನಿಮ್ಮನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ ಈ ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಅವನ್ನು ಸೇವಿಸಿರಿ. ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಸೇವಿಸಿದ ನೀವು ಅತ್ಯಂತ ಸುಖಕಾರಕವಾದ ರಕ್ಷಣೆಯೊಂದಿಗೆ ನಮಗಭಿಮುಖವಾಗಿ ಬನ್ನಿರಿ. ಅನಂತರ ನಮಗೆ ಸುಖವನ್ನೂ ದುಃಖರಾಹಿತ್ಯಗಳನ್ನೂ ಪಾಪರಾಹಿತ್ಯವನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡಿರಿ.

English Translation

Pitris, Barhishads, protect (us who are) in your presence; we have made these oblations for you, accept them: come with your most felicitous protection, and bestow upon us health and happiness, and pardon from sin.

॥ ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ॥

ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಶಂ ಯೋಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಯಾಸ್ಕರು ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಹೇಳಿ ಅರ್ಥ ವಿವರಣೆಮಾಡಿದಾರೆ—

ಶಂಯೋಃ । (ಶಂಯುಃ ಸುಖಂಯುಃ) ಅಥಾ ನಃ ಶಂಯೋರರಪೋ ದಧಾತ । ರಪೋ ರಿಪ್ರಮಿತಿ ಪಾಪನಾಮನೀ ಭವತಃ । ಶಮನಂ ಚ ರೋಗಾಣಾಂ ಯಾವನಂ ಚ ಭಯಾನಾಂ ॥

(ನಿ ೪-೨೧)

ಶಂಯುಃ—ಎಂದರೆ, ಶಾಂತಿ ಅಥವಾ ಸುಖವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವುದು. ನಮಗೆ ಪಾಪರಹಿತವಾದ ಸುಖ ಶಾಂತಿಗಳನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸು ಎಂದು ಉದಾಹರಣವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥವು. ರಪಃ ರಿಪ್ರಂ ಎಂಬ ಎರಡು ಶಬ್ದಗಳೂ ಪಾಪವೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಪರ್ಯಾಯಪದಗಳು. ರೋಗಾದಿಗಳಿಂದ ಶಮನವನ್ನು ಎಂದರೆ ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ಭಯದಿಂದ ಪರಿಹಾರವನ್ನೂ ಕಲ್ಪಿಸು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯವು.

ಬರ್ಹಿಷದ ಪಿತರಃ—ಈ ವಿಧವಾದ ಪಿತೃಗಳು ಯಾರು ಎಂಬುವುದನ್ನು ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಈ ರೀತಿ ವಿವರಿಸಿದಾರೆ—**ಬರ್ಹಿಷದಃ ಯಜ್ಞೇ ಸೀದಂತೀತಿ ಬರ್ಹಿಷದಃ। ಅತ್ರಾಪಿ-ಯೇ ವೈ ಯಜ್ವಾನಸ್ತೇ ಪಿತರೋ ಬರ್ಹಿಷದಃ** (ತೈ. ಬ್ರಾ. ೧.೬.೯) **ಇತ್ಯತ್ರ ಶ್ರುತತ್ವಾದ್ಯಾಗಂ ಕೃತ್ವಾ ಪ್ರೇತ್ಯ ಪಿತೃಲೋಕಂ ಪ್ರಾಪ್ತಾ ಬರ್ಹಿಷದಃ। ಬರ್ಹಿಷದಃ** ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ-ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಆಸನಾರ್ಥವಾಗಿ ಹರಡಿರುವ ಬರ್ಹಿಃ ಎಂಬ ದರ್ಭೆಗಳ ಮೇಲೆ ಬಂದು ಕುಳಿತಿರುವವರು ಎಂದರ್ಥವು. ಆಹ್ವಾನಿತರಾದ ದೇವತೆಗಳು ಬಂದು ಕೂಡುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಈ ವಿಧವಾದ ದರ್ಭಾಸನವನ್ನು ಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವರು. ಪ್ರಕೃತ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಪಿತೃಗಳೆಂದರೆ-ಹಿಂದೆ ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಗಳನ್ನು ವಿಧ್ಯುಕ್ತವಾಗಿ ಮಾಡಿ ಮೃತರಾದ ಮೇಲೆ ಪಿತೃಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋದವರಿಗೆ ಬರ್ಹಿಷದಃ ಎಂದು ಹೆಸರು ಎಂದು ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಈ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವಿವರಣೆಮಾಡಿದಾರೆ.

। ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ।

ಉಪಹೂತಾಃ ಪಿತರಃ ಸೋಮ್ಯಾಸೋ ಬರ್ಹಿಷ್ಯೇಷು ನಿಧಿಷು ಪ್ರಿಯೇಷು ।
ತ ಆ ಗಮಂತು ತ ಇಹ ಶ್ರುವಂತ್ವಧಿ ಬ್ರುವಂತು ತೇಽವಂತ್ವಸ್ಮಾನ್ ॥ ೫ ॥

॥ ಪದಪಾಠಃ ॥

ಉಪ್ಽಹೂತಾಃ । ಪಿತರಃ । ಸೋಮ್ಯಾಸಃ । ಬರ್ಹಿಷ್ಯೇಷು । ನಿಽಧಿಷು । ಪ್ರಿಯೇಷು ।
ತೇ । ಆ । ಗಮಂತು । ತೇ । ಇಹ । ಶ್ರುವಂತು । ಅಧಿ । ಬ್ರುವಂತು । ತೇ । ಅವಂತು । ಅಸ್ಮಾನ್ ॥೫॥

। ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ।

ಮಹಾಪಿತೃಯಜ್ಞೇ ಪಿತರಃ ಸೋಮವಂತ ಇತ್ಯಸ್ಯ ಯಾಜ್ಯೋಪಹೂತಾಃ ಪಿತರ ಇತ್ಯೇಷಾ । ಸೂತ್ರಿತಂ ಚ । ಉಪಹೂತಾಃ ಪಿತರಃ ಸ್ಯೋಮ್ಯಾಸಸ್ತ್ವಂ ಸೋಮ ಪ್ರ ಚಿಕಿತೋ ಮನೀಷಾ । ಆ. ೨-೧೯ । ಇತಿ ॥

ಸೋಮ್ಯಾಸಃ ಸೋಮ್ಯಾ ಅಸ್ಮದನುಗ್ರಹಪರಾಃ ಸೋಮಸಂಪಾದಿನೋ ವಾ ಪಿತರೋ ಬರ್ಹಿಷ್ಯೇಷು ಯಾಗಾರ್ಹೇಷು ಪ್ರಿಯೇಷು ತೃಪ್ತಿಕರೇಷು ನಿಧಿಷು ನಿಧಿಸದೃಶೇಷು ಹವಿಃಷು ನಿಮಿತ್ತಭೂತೇಷು ಸತ್ಸೂಪಹೂತಾ ಅಸ್ಮಾಭಿರಾಹೂತಾಸ್ತೇ ಪಿತರ ಆ ಗಮಂತು । ಆಗಚ್ಛಂತು । ಆಗತ್ಯ ಚೇಹಾಸ್ಮಿ-

ಸ್ಮರ್ಮಣ್ಯಸ್ಮಾಭಿಃ ಪ್ರಯುಕ್ತಾಃ ಸ್ತುತೀಃ ಶ್ರುವಂತು । ಶೃಣ್ವಂತು । ಶ್ರುತ್ವಾ ಚಾಧಿ ಬ್ರುವಂತು ಸಾಧುರಯಂ ಯಜಮಾನ ಇತ್ಯಾದರೇಣ ಕಥಯಂತು । ತೇ ತಾದೃಶಾಃ ಪಿತರೋಽಸ್ಮಾನವಂತು । ರಕ್ಷಂತು ॥

॥ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ॥

(ಯಾರು) (ಯೇ) ಸೋಮ್ಯಾಸಃ—ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅನುಗ್ರಹ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವರೋ । ತೇ ಪಿತರಃ— ಆಪಿತೃಗಳು । ಬರ್ಹಿಷ್ಯೇಷು— ಯಾಗಾರ್ಹವಾದವೂ । ಪ್ರಿಯೇಷು—ಪ್ರೀತಿಕಾರಕವಾದವೂ ಆದ । ನಿಧಿಷು— ಹವಿಸ್ಸುಗಳ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ । ಉಪಹೂತಾಃ—ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟವರಾಗಿ । ಆ ಗಮಂತು—ದಯಮಾಡಲಿ । ಇಹ—ನಮ್ಮ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ । ಶ್ರುವಂತು—ನಮ್ಮ ಸ್ತುತಿಗಳನ್ನು ಕೇಳಲಿ । ಅಧಿ ಬ್ರುವಂತು—ನಮ್ಮ ಪ್ರಶಂಸೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಿ । ತೇ—ಅವರು । ಅಸ್ಮಾನ್—ನಮ್ಮನ್ನು । ಅವಂತು—ರಕ್ಷಿಸಲಿ ।

॥ ಭಾವಾರ್ಥ ॥

ಯಾಗಾರ್ಹವೂ, ಪ್ರೀತಿಕಾರಕವೂ ಆದ ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ನಾವು ಯಾವ ಪಿತೃಗಳನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆಯೋ ಅಂತಹ ಪಿತೃಗಳು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅನುಗ್ರಹ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾ ಬರಲಿ. ಈ ಕರ್ಮಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗುವ ನಮ್ಮ ಸ್ತುತಿಗಳನ್ನು ಕೇಳಲಿ. ನಮ್ಮ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಂಸಾವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಿ. ಅವರು ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಿ.

English Translation

May the Pitris who are entitled to the Soma come, when invoked by us, to the agreeable treasures connected with the sacred grass; let them here listen (to our praises). let them protect us.

॥ ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ॥

ಮಹಾಪಿತೃಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಪಿತರಃ ಸೋಮವಂತಃ ಎಂಬ ಗಣದ ಪಿತೃದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸಿ ಮಾಡುವ ಹೋಮದಲ್ಲಿ ಉಪಹೂತಾಃ ಪಿತರಃ ಎಂಬ ಈ ಋಕ್ಕನ್ನು ಯಾಜ್ಯಾಮಂತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಪಠಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನ ಶ್ರೌತ ಸೂತ್ರದ-ಉಪಹೂತಾಃ ಪಿತರಃ ಸೋಮ್ಯಾಸಸ್ತ್ವಂ ಸೋಮ ಪ್ರ ಚಿಕಿತೋ ಮನೀಷಾ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಆ. ೨-೧೯) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

॥ ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ॥

ಆಚ್ಯಾ ಜಾನು ದಕ್ಷಿಣತೋ ನಿಷದ್ಯೇಮಂ ಯಜ್ಞಮಭಿ ಗೃಣೀತ ವಿಶ್ವೇ ।
ಮಾ ಹಿಂಸಿಷ್ಟ ಪಿತರಃ ಕೇನ ಚಿನ್ನೋ ಯದ್ವ ಆಗಃ ಪುರುಷತಾ ಕರಾಮ ॥

॥ ಪದಪಾಠಃ ॥

ಆऽಅಚ್ಯ । ಜಾನು । ದಕ್ಷಿಣತಃ । ನಿऽಸದ್ಯ । ಇಮಂ । ಯಜ್ಞಂ । ಅಭಿ । ಗೃಣೀತ । ವಿಶ್ವೇ ।

ಮಾ । ಹಿಂಸಿಷ್ಟ । ಪಿತರಃ । ಕೇನ । ಚಿತ್ । ನಃ । ಯತ್ । ವಃ । ಆಗಃ । ಪುರುಷತಾ । ಕರಾಮ ॥ ೬

। ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ।

ಪಿತೄಣಾಮಯಂ ಸ್ವಾಭಾವಿಕೋ ಧರ್ಮಃ ಅಥೈನಂ ಪಿತರಃ ಪ್ರಾಚೀನಾವೀತಿನಃ ಸವ್ಯಂ ಜಾನ್ವಾಚ್ಯ । ಶತ-೨-೪-೨-೨ । ಇತಿ ವಚನಾತ್ । ಹೇ ಪಿತರಃ ವಿಶ್ವೇ ಸರ್ವೇ ಯೂಯಂ ಜಾನ್ವಾಚ್ಯ ಭೂಮೌ ನಿಪಾತ್ಯ ದಕ್ಷಿಣತೋ ದಕ್ಷಿಣಪಾರ್ಶ್ವೇ ನಿಷದ್ಯೋಪವಿಶ್ಯೇಮಮಸ್ಮದೀಯಂ ಯಜ್ಞಮಭಿ ಗೃಣೀತ । ಅಭಿಷ್ಟುತ । ವಿಶಿಷ್ಟತೃಪ್ತಿಯೋಗಾತ್ಪರಯಾ ಪ್ರೀತ್ಯಾ ಸಗುಣೋऽಯಂ ಯಜ್ಞ ಇತಿ ಪ್ರಶಂಸತೇತ್ಯರ್ಥಃ । ಅಪಿ ಚ ವೋ ಯುಷ್ಮಾಕಂ ಯತ್ಕಿಂಚಿತ್ಕರ್ಮವೈಗುಣ್ಯಜನಿತಮಾಗೋऽಪರಾಧಂ ಪುರುಷತಾ ಮನುಷ್ಯತ್ವೇನ ಹೇತುನಾ ಕರಾಮ ವಯಂ ಕೃತವಂತಃ ಹೇ ಪಿತರಃ ತೇನ ಕೇನ ಚಿದಸ್ಮ-ಪರಾಧೇನ ನೋऽಸ್ಮಾನ್ಮಾ ಹಿಂಸಿಷ್ಟ ॥

। ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ।

ಪಿತರಃ—ಎಲೈ ಪಿತೃಗಳೇ । ವಿಶ್ವೇ—ನೀವೆಲ್ಲರೂ । ಜಾನು ಆಚ್ಯ—ಮೊಳಕಾಲನ್ನೂರಿ ಕುಳಿತು । ದಕ್ಷಿಣತಃ—ದಕ್ಷಿಣಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ । ನಿಷದ್ಯ—ಕುಳಿತು । ಇಮಂ ಯಜ್ಞಂ—ನಮ್ಮ ಈ ಯಾಗವನ್ನು । ಅಭಿ ಗೃಣೀತ—ಪ್ರಶಂಸಿಸಿರಿ । ವಃ—ನಿಮ್ಮ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ । ಯತ್ ಆಗಃ—ಯಾವುದೇ ಆದ ಪಾಪವನ್ನು । ಪುರು-ಷತಾ—ಮಾನವನಿಗೆ ಸಹಜವಾದ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ । ಕರಾಮ—ನಾವು ಮಾಡಿದ್ದೇ ಆದರೆ । ಕೇನ ಚಿತ್—ಆ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಪಾಪಕ್ಕಾಗಿಯೂ । ನಃ—ನಮ್ಮನ್ನು । ಮಾ ಹಿಂಸಿಷ್ಟ—ಹಿಂಸಿಸಬೇಡಿರಿ ।

। ಭಾವಾರ್ಥ ।

ಎಲೈ ಪಿತೃಗಳೇ, ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಮೊಳಕಾಲನ್ನೂರಿ ದಕ್ಷಿಣ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ನಮ್ಮ ಈ ಯಾಗವನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಆದ ಪಾಪವನ್ನಾಗಲಿ, ಮಾನವನಿಗೆ ಸಹಜವಾದ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ನಾವು ಮಾಡಿದ್ದೇ ಆದರೆ, ಆ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಪಾಪಕ್ಕಾಗಿಯೂ ನಮ್ಮನ್ನು ಹಿಂಸಿಸಬೇಡಿರಿ.

English Translation

Having sat down on the right side with bended knee, you all accept this sacrifice. Harm us not, Pitris, for any offence which through human (infirmity) we may have committed towards you.

॥ ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ॥

ಆಚ್ಯ ಜಾನು ದಕ್ಷಿಣತಃ ನಿಷದ್ಯ—ಪಿತೃಣಾಮಯಂ ಸ್ವಾಭಾವಿಕೋ ಧರ್ಮಃ । ಅಥೈನಂ ಪಿತರಃ ಪ್ರಾಚೀನಾವೀತಿನಃ ಸವ್ಯಂ ಜಾನ್ವಾಚ್ಯ (ಶ.ಬ್ರಾ.೨-೪-೨-೨) ಇತಿ ವಚನಾತ್ । ಪಿತೃಗಳನ್ನು ಸಂಬೋ

ಧಿಸಿ ಋಷಿಯು ಈ ರೀತಿ ಹೇಳಿರುವನು—ಎಲೈ ಪಿತೃಗಳೇ, ನೀವು ನಿಮ್ಮ ಬಲಭಾಗದ ಮೊಣಕಾಲನ್ನೂರಿ ಯಜ್ಞೋಪವೀತವನ್ನು ಎಡಕ್ಕೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಈ ಯಜ್ಞವೇದಿಕೆಯಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿರುವ ಆಸನದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಿ ಎಂದು. ಮೊಳಕಾಲನ್ನು ಊರಿ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವುದು ಪಿತೃಗಳಿಗೆ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಧರ್ಮವೆಂದು ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಹೇಳಿ ಇದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಶತಪಥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವರು.

॥ ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ॥

ಆಸೀನಾಸೋ ಅರುಣೀನಾಮುಪಸ್ಥೇ ರಯಿಂ ಧತ್ತ ದಾಶುಷೇ ಮರ್ತ್ಯಾಯ ।
ಪುತ್ರೇಭ್ಯಃ ಪಿತರಸ್ತಸ್ಯ ವಸ್ವಃ ಪ್ರ ಯಚ್ಛತ ತ ಇಹೋರ್ಜಂ ದಧಾತ ॥೭॥

॥ ಪದಪಾಠಃ ॥

ಆಸೀನಾಸಃ । ಅರುಣೀನಾಂ । ಉಪಽಸ್ಥೇ । ರಯಿಂ । ಧತ್ತ । ದಾಶುಷೇ । ಮರ್ತ್ಯಾಯ ।
ಪುತ್ರೇಭ್ಯಃ । ಪಿತರಃ । ತಸ್ಯ । ವಸ್ವಃ । ಪ್ರ । ಯಚ್ಛತ । ತೇ । ಇಹ । ಊರ್ಜಂ । ದಧಾತ ॥ ೭ ॥

॥ ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ॥

ಅರುಣೀನಾಮಾರೋಚಮಾನಾನಾಂ ಜ್ವಾಲಾನಾಂ ವಾ ದೇವತಾನಾಂ ವೋಪಸ್ಥೇ ಸಮೀಪಸ್ಥಾನೇ ವೇದ್ಯಾಖ್ಯ ಆಸೀನಾಸ ಉಪವಿಷ್ಟಾಃ ಪಿತರಃ ಯೂಯಂ ದಾಶುಷೇ ಹವಿರ್ದತ್ತವತೇ ಮರ್ತ್ಯಾಯ ಮನುಷ್ಯಾಯ ಯಜಮಾನಾಯ ರಯಿಂ ಧನಂ ಧತ್ತ । ದತ್ತ । ಹೇ ಪಿತರಃ ಯೂಯಂ ತಸ್ಯ ಯಜಮಾನಸ್ಯ ಪುತ್ರೇಭ್ಯೋ ವಸ್ವೋ ವಸು ಧನಂ ಪ್ರ ಯಚ್ಛತ । ತೇ ತಾದೃಶಾ ಯೂಯಮಿಹಾಸ್ಮಿನ್ನಸ್ಮದೀಯೇ ಕರ್ಮಣ್ಯೂರ್ಜಂ ಧನಂ ದಧಾತ । ನಿಧತ್ತ ॥

॥ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ॥

ಪಿತರಃ—ಎಲೈ ಪಿತೃಗಳೇ । ಅರುಣೀನಾಂ—ಆಕರ್ಷಕವಾದ ಜ್ವಾಲೆಗಳ । ಉಪಸ್ಥೇ—ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ । ಆಸೀನಾಸಃ—ಕುಳಿತಿರುವ ನೀವು । ದಾಶುಷೇ—ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿದ । ಮರ್ತ್ಯಾಯ—ಯಜಮಾನನಿಗೆ । ರಯಿಂ—ಧನವನ್ನು । ಧತ್ತ—ಕೊಡಿರಿ । ತಸ್ಯ—ಆ ಯಜಮಾನನ । ಪುತ್ರೇಭ್ಯಃ—ಪುತ್ರರಿಗೆ । ವಸ್ವಃ—ಧನವನ್ನು । ಪ್ರ ಯಚ್ಛತ—ಕೊಡಿರಿ । ತೇ—ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ನೀವು । ಇಹ—ನಮ್ಮ ಈ ಯಾಗಕರ್ಮದಲ್ಲಿ । ಊರ್ಜಂ—ಧನವನ್ನು । ದಧಾತ—ಸ್ಥಾಪಿಸಿರಿ ।

॥ ಭಾವಾರ್ಥ ॥

ಎಲೈ ಪಿತೃಗಳೇ, ಆಕರ್ಷಕವಾದ ಜ್ವಾಲೆಗಳ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿರುವ ನೀವು ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿದ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಧನವನ್ನು ಕೊಡಿರಿ. ಆ ಯಜಮಾನನ ಪುತ್ರನಿಗೆ ಧನವನ್ನು ಒದಗಿಸಿರಿ. ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ನೀವು ನಮ್ಮ ಈ ಯಾಗಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಧನವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿರಿ.

English Translation

Seated in the proximity of the radiant (flames of the altar), bestow riches on the mortal donor (of the oblation); give wealth, Pitris, to his sons; you are present, grant us vigour.

॥ ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ॥

ಯೇ ನಃ ಪೂರ್ವೇ ಪಿತರಃ ಸೋಮ್ಯಾಸೋಽನೂಹಿರೇ ಸೋಮಪೀಥಂ ವಸಿಷ್ಠಾಃ ।
ತೇಭಿರ್ಯಮಃ ಸಂರರಾಣೋ ಹವೀಂಷ್ಯುಶನ್ನುಶದ್ಭಿಃ ಪ್ರತಿಕಾಮಮತ್ತು ॥

॥ ಪದಪಾಠಃ ॥

ಯೇ । ನಃ । ಪೂರ್ವೇ । ಪಿತರಃ । ಸೋಮ್ಯಾಸಃ । ಅನುಽಊಹಿರೇ । ಸೋಮಽಪೀಥಂ । ವಸಿಷ್ಠಾಃ ।
ತೇಭಿಃ । ಯಮಃ । ಸಂಽರರಾಣಃ । ಹವೀಂಷಿ । ಉಶನ್ । ಉಶತ್ಽಭಿಃ । ಪ್ರತಿಽಕಾಮಂ । ಅತ್ತು ॥೮॥

ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ॥

ಸೋಮ್ಯಾಸಃ ಸೋಮಸಂಪಾದಿನೋ ವಸಿಷ್ಠಾ ವಸ್ತೃತಮಾಃ ಕೃತಾಚ್ಛಾದನಾ ಧನವತ್ತಮಾ ವಾ ನೋಽಸ್ಮಾಕಂ ಯೇ ಪೂರ್ವೇ ಪಿತರಃ ಸೋಮಪೀಥಂ ಸೋಮಪಾನಮನೂಹಿರೇ ಆನುಪೂರ್ವ್ಯೇಣ ದೇವೇಭ್ಯಶ್ಚ ಪಿತೃಭ್ಯಶ್ಚ ಪ್ರಾಪ್ನುವಂತಃ । ದತ್ತವಂತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಉಶನ್ ಪಿತೃಭಿಃ ಸಹ ಸಂಭೋಗಂ ಕಾಮಯಮಾನೋ ಯಮಃ ಪಿತೃಪತಿರುಶದ್ಭಿರ್ಯಮೇನ ಸಹ ಸಂಭೋಗಂ ಕಾಮಯಮಾನಸ್ತೇಭಿಸ್ತೈರಸ್ಮದೀಯೈಃ ಪಿತೃಭಿಃ ಸಹ ರರಾಣೋ ರಮಮಾಣೋ ಹವೀಂಷ್ಯಸ್ಮಾಭಿರ್ದತ್ತಾನಿ ಪ್ರತಿಕಾಮಂ ಕಾಮಂ ಕಾಮಂ ಪ್ರತ್ಯತ್ತು । ಯಾನಿ ಯಾನಿ ಹವೀಂಷಿ ಕಾಮಯತೇ ತಾನಿ ತಾನಿ ಭಕ್ಷಯತ್ವಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥

॥ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ॥

ನಃ—ನಮ್ಮ (ತಮ್ಮ) ಸೋಮ್ಯಾಸಃ—ಸೋಮವನ್ನು ಯಥಾವಿಧಿಯಾಗಿ ಅರ್ಪಿಸಿದವರೂ । ವಸಿಷ್ಠಾಃ—ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠರೂ । ಪೂರ್ವೇ—ಪೂರ್ವಜರೂ ಆದ । ಯೇ ಪಿತರಃ— ಯಾವ ಪಿತೃಗಳು । ಸೋಮಪೀಥಂ—ಸೋಮಪಾನವನ್ನು । ಅನೂಹಿರೇ—ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮಾಡಿಸಿದರೋ । ತೇಭಿಃ—ಅಂತಹವರೂ । ಉಶದ್ಭಿಃ—(ಯಮನೊಡನೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು) ಇಚ್ಛಿಸಿದವರೂ ಆದ ಪಿತೃಗಳೊಡನೆ। ರರಾಣಃ—ಹರ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದುವವನೂ।

ಉಶನ್—ನಮ್ಮ ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವವನೂ ಆದ । **ಯಮಃ**—ಯಮನು । **ಹವೀಂಷಿ**—ನಮ್ಮಿಂದ ಅರ್ಪಿತವಾದ ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನು । **ಪ್ರತಿಕಾಮಂ**—ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ । **ಅತ್ತು**—ಸ್ವೀಕರಿಸಲಿ ।

॥ ಭಾವಾರ್ಥ ॥

ತಮ್ಮ ಸೋಮವನ್ನು ಯಥಾವಿಧಿಯಾಗಿ ಅರ್ಪಿಸಿದವರೂ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠರೂ ಪೂರ್ವಜರೂ ಆದ ಯಾವ ಪಿತೃಗಳು ಸೋಮಪಾನವನ್ನು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮಾಡಿಸಿದರೋ ಅಂತಹವರೂ ಯಮನೊಡನೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸಿದವರೂ ಆದ ಪಿತೃಗಳೊಡನೆ ಹರ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದುವವನೂ, ನಮ್ಮ ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವವನೂ ಆದ ಯಮನು ನಮ್ಮಿಂದ ಅರ್ಪಿತವಾದ ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಲಿ.

English Translation

May yama, being propitiated, desirous (of the offering), partake at pleasure of the oblations along with those our ancient progenitors the Saumyas, the possessors of great wealth, who also desire it, and who conveyed the Soma beverage (to the gods and to the Pitris) in order.

॥ ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ॥

ಯೇ ತಾತೃಷುರ್ದೇವತ್ರಾ ಜೇಹಮಾನಾ ಹೋತ್ರಾವಿದಃ ಸ್ತೋಮತಷ್ಟಾಸೋ ಅರ್ಕೈಃ ।

ಆಗ್ನೇ ಯಾಹಿ ಸುವಿದತ್ರೇಭಿರರ್ವಾಙ್ ಸತ್ಯೈಃ ಕವ್ಯೈಃ ಪಿತೃಭಿರ್ಘರ್ಮಸದ್ಭಿಃ ॥ ೯ ॥

॥ ಪದಪಾಠಃ ॥

ಯೇ । ತತೃಷುಃ । ದೇವಽತ್ರಾ । ಜೇಹಮಾನಾಃ । ಹೋತ್ರಾಽವಿದಃ । ಸ್ತೋಮಽತಷ್ಟಾಸಃ । ಅರ್ಕೈಃ । ಆ । ಅಗ್ನೇ । ಯಾಹಿ । ಸುಽವಿದತ್ರೇಭಿಃ । ಅರ್ವಾಙ್ । ಸತ್ಯೈಃ । ಕವ್ಯೈಃ । ಪಿತೃಽಭಿಃ । ಘರ್ಮಸತ್ಽಭಿಃ ॥ ೯ ॥

॥ ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ॥

ಮಹಾಪಿತೃಯಜ್ಞೇಽಗ್ನೇಃ ಕವ್ಯವಾಹನಸ್ಯ ಯೇ ತಾತೃಷುರಿತ್ಯೇಷಾ ಪ್ರಥಮಾನುವಾಕ್ಯಾ । ಸೂತ್ರಿತಂ ಚ । ಯೇ ತಾತೃಷುರ್ದೇವತ್ರಾ ಜೇಹಮಾನಾಸ್ತ್ವದಗ್ನೇ ಕಾವ್ಯಾ ತ್ವನ್ಮನೀಷಾಃ । ಆ. ೨.೧೯ । ಇತಿ ॥

ದೇವತ್ರಾ ದೇವಾಞ್ಜೇಹಮಾನಾಃ ಕ್ರಮೇಣ ಗಚ್ಛಂತಃ । ಕ್ರಮೇಣ ದೇವತ್ವಂ ಪ್ರಾಪ್ತಾ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಹೋತ್ರಾವಿದೋ ಯಜ್ಞಾನ್ಸಮ್ಯಕ್ಕರ್ತುಂ ವೇದಿತಾರೋಽರ್ಕೈರರ್ಚನೀಯೈಃ ಸ್ತೋತ್ರೈಃ ಸ್ತೋಮತಷ್ಟಾಸಃ ಸ್ತೋಮಾನಾಂ ಚ ಸಮ್ಯಕ್ಕರ್ತಾರೋ ಯೇ ಪಿತರಸ್ತಾತೃಷುಃ ತೃಷ್ಯಂತಿ ಹೇ ಅಗ್ನೇ ತ್ವಂ ತೈಃ ಪಿತೃಭಿರರ್ವಾಙಸ್ಮದಭಿಮುಖ ಆ ಯಾಹಿ । ಆಗಚ್ಛ । ಕೀದೃಶೈಃ । ಸುವಿದತ್ರೇಭಿಃ ಸುವಿದತ್ರೈಃ ಸತ್ಯೈರವಿಸಂವಾದಿಭಿಃ ಕವ್ಯೈಃ । ಕವ್ಯಂ ನಾಮ ಪಿತೃದೇವತ್ಯಂ ಹವಿಃ । ತತ್ಸಂಬಂಧಿಭಿಃ । ಯದ್ವಾ । ಕವ್ಯೈಃ ಕವಿಭಿರ್ಮೇಧಾವಿಭಿಃ ॥ ಸ್ವಾರ್ಥಿಕೋ ಯತ್ ॥ ಘರ್ಮಸದ್ಭಿರ್ಯಜ್ಞಸಾದಿಭಿಃ ॥

॥ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ॥

ಅಗ್ನೇ—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ । **ದೇವತ್ರಾ**—ದೇವತ್ವವನ್ನು । **ಜೇಹಮಾನಾಃ**—ಯಥಾಕ್ರಮವಾಗಿ ಹೊಂದಿದವರೂ । **ಹೋತ್ರಾವಿದಃ**—ಯಾಗಕ್ರಮವನ್ನು ಅರಿತವರೂ । **ಅರ್ಕೈಃ**—ಸ್ತುತಿಗಳಿಂದ । **ಸ್ತೋಮತಷ್ಟಾಸಃ**—ಸ್ತೋಮಗಳನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸುವವರೂ ಆದ । **ಯೇ**—ಯಾವ ಪಿತೃಗಳು । **ತಾತೃಷುಃ**—ದೇವಸಂಬಂಧವನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುವರೋ ಅಂತಹ । **ಘರ್ಮಸದ್ಭಿಃ**—ಯಜ್ಞಕಾರಕರೂ । **ಸುವಿದತ್ರೇಭಿಃ**—ಉತ್ತಮಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರೂ । **ಸತ್ಯೈಃ**—ಸತ್ಯಾತ್ಮಕರೂ । **ಕವ್ಯೈಃ**—ಮೇಧಾವಿಗಳೂ ಆದ । **ಪಿತೃಭಿಃ**—ಪಿತೃಗಳೊಡನೆ । **ಅರ್ವಾಙ್**—ನಮಗಭಿಮುಖವಾಗಿ । **ಆ ಯಾಹಿ**—ದಯಮಾಡು ।

॥ ಭಾವಾರ್ಥ ॥

ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಯಥಾಕ್ರಮವಾಗಿ ದೇವತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿದವರೂ, ಯಾಗಕ್ರಮವನ್ನು ಅರಿತವರೂ, ಸ್ತುತಿಗಳಿಂದ ಸ್ತೋಮಗಳನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸುವವರೂ ಆದ ಯಾವ ಪಿತೃಗಳು ದೇವಸಂಬಂಧವನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುವರೋ ಅಂತಹ ಯಜ್ಞಕಾರಕರೂ, ಉತ್ತಮಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರೂ, ಸತ್ಯಾತ್ಮಕರೂ, ಮೇಧಾವಿಗಳೂ ಆದ ಪಿತೃಗಳೊಡನೆ ನಮಗಭಿಮುಖವಾಗಿ ದಯಮಾಡು.

English Translation

Come, Agni, to our presence with the Pitris, who are possessed of knowledge, who having attained a seat amongst the gods, thirst (for the Soma), skilled in sacrifices, reciters of praises with hymns, truth-speaking, seers, frequenters of sacrifices.

॥ ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ॥

ಮಹಾಪಿತೃಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಕವ್ಯವಾಹನಾಗ್ನಿಯನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ ಮಾಡುವ ಹೋಮದಲ್ಲಿ **ಯೇ ತಾತೃಷುಃ** ಎಂಬ ಈ ಋಕ್ಕನ್ನು ಮೊದಲನೆಯ ಅನುವಾಕ್ಯಾಮಂತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಪಠಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನ ಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ—**ಯೇ ತಾತೃಷುರ್ದೇವತ್ರಾ ಜೇಹಮಾನಾಸ್ತ್ವದಗ್ನೇ ಕಾವ್ಯಾ ತ್ವನ್ನನೀಷಾಃ** ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಆ. ೨.೧೯) ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುವುದು.

ಸುವಿದತ್ರೇಭಿಃ—ಈ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯಾಸ್ಕರು ಸುವಿದತ್ರಃ ಕಲ್ಯಾಣವಿದ್ಯಃ ಆಗ್ನೇ ಯಾಹಿ ಸುವಿದತ್ರೇಭಿರರ್ವಾಙ್ ಇತ್ಯಪಿ ನಿಗಮೋ ಭವತಿ ಎಂದು ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಸುವಿದತ್ರಃ ಎಂದರೆ ಉಪಕಾರಬುದ್ಧಿ ಅಥವಾ ಉದಾರಬುದ್ಧಿ, ಔದಾರ್ಯ ಎಂದರ್ಥವು. ಈ ನಿಗಮದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿ ಹೇಳಿದ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯವೇ ಉದಾಹರಣೆಯು.

॥ ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ॥

ಯೇ ಸತ್ಯಾಸೋ ಹವಿರದೋ ಹವಿಷ್ಪಾ ಇಂದ್ರೇಣ ದೇವೈಃ ಸರಥಂ ದಧಾನಾಃ ।
ಆಗ್ನೇ ಯಾಹಿ ಸಹಸ್ರಂ ದೇವವಂದ್ಯೈಃ ಪರೈಃ ಪೂರ್ವೈಃ ಪಿತೃಭಿರ್ಘರ್ಮಸದ್ಭಿಃ ॥ ೧೦ ॥

॥ ಪದಪಾಠಃ ॥

ಯೇ । ಸತ್ಯಾಸಃ । ಹವಿಃಽಅದಃ । ಹವಿಃಽಪಾಃ । ಇಂದ್ರೇಣ । ದೇವೈಃ । ಸಽರಥಂ । ದಧಾನಾಃ ।
ಆ । ಅಗ್ನೇ । ಯಾಹಿ । ಸಹಸ್ರಂ । ದೇವಽವಂದ್ಯೈಃ । ಪರೈಃ । ಪೂರ್ವೈಃ । ಪಿತೃಽಭಿಃ । ಘರ್ಮಸತ್ಽಭಿಃ ॥

॥ ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ॥

ಸತ್ಯಾಸಃ ಸತ್ಯಾ ಯೇ ಪಿತರೋ ಹವಿರದೋ ಭಕ್ಷಣಯೋಗ್ಯಸ್ಯ ಹವಿಷೋಽತ್ತಾರೋ ಭಕ್ಷಯಿತಾರೋ ಹವಿಷ್ಪಾಃ ಪಾನಯೋಗ್ಯಸ್ಯ ಹವಿಷಃ ಪಾತಾರ ಇಂದ್ರೇಣ ದೇವೈಃ ಸರಥಂ ಸಮಾನಮೇಕಂ ತುಲ್ಯಂ ವಾ ರಥಂ ದಧಾನಾಃ ॥ ಲಡರ್ಥೇ ಶಾನಚ್ ॥ ಗಮನಾಯ ಸದಾ ಧಾರಯಂತಿ ಹೇ ಆಗ್ನೇ ತೈಃ ಪಿತೃಭಿಃ ಸಹಾ ಯಾಹಿ । ಆಗಚ್ಛ । ಕೀದೃಶೈಃ । ಸಹಸ್ರಂ । ತೃತೀಯಾರ್ಥೇ ಪ್ರಥಮಾ । ಸಹಸ್ರೇಣ । ಬಹುಭಿರಿತ್ಯರ್ಥಃ । ದೇವವಂದ್ಯೈರ್ದೇವಸಂಬಂಧಿಭಿಃ ಸ್ತೋತ್ರೈರ್ಯುಕ್ತೈಃ । ಪರೈಃ ಪರಕಾಲೀನೈಃ ಪೂರ್ವೈಃ ಪೂರ್ವಕಾಲೀನೈರ್ಘರ್ಮಸದ್ಭಿರ್ಯಜ್ಞಸಾದಿಭಿರ್ಮಹಾವೀರಸಾದಿಭಿರಾದಿತ್ಯಸಾದಿಭಿರ್ವಾ ।

॥ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ॥

ಅಗ್ನೇ—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ । **ಸತ್ಯಾಸಃ**—ಸತ್ಯಾತ್ಮಕರಾದ । **ಯೇ**—ಯಾವ ಪಿತೃಗಳು । **ಹವಿರದಃ**—ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸುವವರಾಗಿಯೂ । **ಹವಿಷ್ಪಾಃ**—ಸೋಮಾದಿ ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಪಾನಮಾಡುವವರಾಗಿಯೂ । **ಇಂದ್ರೇಣ**—ಇಂದ್ರಾದಿಯಾದ । **ದೇವೈಃ**—ದೇವತೆಗಳೊಡನೆ । **ಸರಥಂ**—ಸಮಾನತ್ವವನ್ನು । **ದಧಾನಾಃ**—ಹೊಂದಿದವರಾಗಿಯೂ ಇರುವರೋ ಅಂತಹ । **ಸಹಸ್ರಂ**—ಸಹಸ್ರಸಂಖ್ಯಾಕರೂ । **ದೇವವಂದ್ಯೈಃ**—ದೇವತೆಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿದವರೂ । **ಪರೈಃ**—ಪರಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರೂ । **ಪೂರ್ವೈಃ**—ಹಿಂದಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರೂ । **ಘರ್ಮಸದ್ಭಿಃ**—ಯಜ್ಞಕಾರಕರೂ ಆದ । **ಪಿತೃಭಿಃ**—ಪಿತೃಗಳೊಡನೆ । **ಆ ಯಾಹಿ**—ದಯಮಾಡು ।

॥ ಭಾವಾರ್ಥ ॥

ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಸತ್ಯಾತ್ಮಕರಾದ ಯಾವ ಪಿತೃಗಳು ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸುವವರಾಗಿಯೂ, ಸೋಮಾದಿ ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಪಾನಮಾಡುವವರಾಗಿಯೂ, ಇಂದ್ರಾದಿದೇವತೆಗಳೊಡನೆ ಸಮಾನತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿದವರಾಗಿಯೂ ಇರುವರೋ ಅಂತಹ ಸಹಸ್ರ ಸಂಖ್ಯಾಕರೂ ದೇವತೆಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿದವರೂ, ಪರ ಮತ್ತು ಅಪರಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರೂ, ಯಜ್ಞಕಾರಕರೂ ಆದ ಪಿತೃಗಳೊಡನೆ ದಯಮಾಡು.

English Translation

Come, Agni, with thousands of Pitris, of both past and future (time), frequenters of sacrifices, eulogists of the gods ; those who are true, who feed on oblations, and drink oblations, possessing equality with Indra and the gods.

। ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ।

ಅಗ್ನಿಷ್ವಾತ್ತಾಃ ಪಿತರ ಏಹ ಗಚ್ಛತ ಸದಃಸದಃ ಸದತ ಸುಪ್ರಣೀತಯಃ ।
ಅತ್ತಾ ಹವೀಂಷಿ ಪ್ರಯತಾನಿ ಬರ್ಹಿಷ್ಯಥಾ ರಯಿಂ ಸರ್ವವೀರಂ ದಧಾ-
ತನ ॥ ೧೧ ॥

। ಪದಪಾಠಃ ।

ಗ್ನಿಽಸ್ವಾತ್ತಾಃ । ಪಿತರಃ । ಆ । ಇಹ । ಗಚ್ಛತ । ಸದಃಽಸದಃ । ಸದತ । ಸುಽಪ್ರನೀತಯಃ ।
ತ್ತ । ಹವೀಂಷಿ । ಪ್ರಽಯತಾನಿ । ಬರ್ಹಿಷಿ । ಅಥ । ರಯಿಂ । ಸರ್ವಽವೀರಂ । ದಧಾತನ ॥ ೧೧ ॥

। ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ।

ಮಹಾಪಿತೃಯಜ್ಞೇ ಪಿತರೋಽಗ್ನಿಷ್ವಾತ್ತಾ ಇತ್ಯಸ್ಯಾಗ್ನಿಷ್ವಾತ್ತಾಃ ಪಿತರ ಇತ್ಯೇಷಾ ಪ್ರಥಮಾನು-ವಾಕ್ಯಾ । ಸೂತ್ರಿತಂ ಚ । ಅಗ್ನಿಷ್ವಾತ್ತಾಃ ಪಿತರ ಏಹ ಗಚ್ಛತ ಯೇ ಚೇಹ ಪಿತರೋ ಯೇ ಚ ನೇಹ । ೨-೧೯ । ಇತಿ ॥

ಅಗ್ನಿಷ್ವಾತ್ತಾ ಅಗ್ನಿನಾ ಸ್ವಾದಿತಾ ಏತನ್ನಾಮಕಾ ಪಿತರಃ ಯೂಯಮಿಹಾಸ್ಮಿನ್ಪಿತೃಕರ್ಮಣ್ಯಾಗಚ್ಛತ । ಆಗತ್ಯ ಚ ಹೇ ಸುಪ್ರಣೀತಯೋಽಭಿಪೂಜಿತಪ್ರಣಯನಾಃ ಯೂಯಂ ಸದಃ ಸದಸ್ತತ್ತತ್ಸ್ಥಾನಂ ಸದತ । ಸೀದತ । ತತ್ರ ತತ್ರ ಸ್ಥಾನೇ ಯಥೇಷ್ಟಮುಪವಿಶತೇತ್ಯರ್ಥಃ । ಉಪವಿಶ್ಯ ಚ ಬರ್ಹಿಷ್ಯಾಸಾದಿತಾನಿ ಪ್ರಯತಾನಿ ಸ್ರುಚಿ ಹವೀಂಷ್ಯತ್ತ । ಭಕ್ಷಯತ । ಅಥಾನಂತರಂ ಸರ್ವವೀರಂ ಸರ್ವೈರ್ವೀರೈಃ ಪುತ್ರ-ಪೌತ್ರೈರುಪೇತಂ ರಯಿಂ ಧನಂ ದಧಾತನ । ಅಸ್ಮಭ್ಯಂ ದತ್ತ ॥

। ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ।

ಅಗ್ನಿಷ್ವಾತ್ತಾಃ—ಅಗ್ನಿಷ್ವಾತ್ತ ಸಂಜ್ಞಕರಾದ | **ಪಿತರಃ**—ಎಲೈ ಪಿತೃಗಳೇ | **ಇಹ**—ನಮ್ಮ ಈ ಯಾಗ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ | **ಆ ಗಚ್ಛತ**—ಬನ್ನಿರಿ | **ಸುಪ್ರಣೀತಯಃ**—ಉತ್ತಮವಾದ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರಾದ ನೀವು | **ಸದಃ ಸದಃ**—ಆಯಾಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ | **ಸದತ**—ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಿರಿ | **ಬರ್ಹಿಷಿ**—ದರ್ಭಾಸನಗಳ ಮೇಲೆ | **ಪ್ರಯತಾನಿ**—ಇಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ | **ಹವೀಂಷಿ**—ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನು | **ಅತ್ತ**—ಭಕ್ಷಿಸಿರಿ | **ಅಥ**-ಅನಂತರ | **ಸರ್ವವೀರಂ**-ಪುತ್ರಪೌತ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ | **ರಯಿಂ**—ಧನವನ್ನು | **ದಧಾತನ**—ನಮಗೆ ಕೊಡಿರಿ |

। ಭಾವಾರ್ಥ ।

ಅಗ್ನಿಷ್ವಾತ್ತಸಂಜ್ಞಕರಾದ ಎಲೈ ಪಿತೃಗಳೇ, ನಮ್ಮ ಈ ಯಾಗಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಬನ್ನಿರಿ. ಉತ್ತಮವಾದ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರಾದ ನೀವು ಆಯಾ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಿರಿ. ದರ್ಭಾಸನಗಳ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟಿರುವ ಶುದ್ಧವಾದ ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸಿರಿ. ಅನಂತರ ಪುತ್ರಪೌತ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಧನವನ್ನು ನಮಗೆ ಕೊಡಿರಿ.

English Translation

Agnishwatta Pitris, come to this solemnity; sit down, directors in the right way, in your appropriate places: eat the oblations spread on the sacred grass and grant us riches and male posterity.

॥ ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ॥

ಮಹಾಪಿತೃಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಪಿತರೋಽಗ್ನಿಷ್ವಾತ್ತಾಃ ಎಂಬ ಪಿತೃಗಳನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ ಮಾಡುವ ಹೋಮದಲ್ಲಿ **ಅಗ್ನಿಷ್ವಾತ್ತಾಃ ಪಿತರಃ** ಎಂಬ ಈ ಋಕ್ಕನ್ನು ಮೊದಲನೇ ಅನುವಾಕ್ಯಾಮಂತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಪಠಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನ ಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ—**ಅಗ್ನಿಷ್ವಾತ್ತಾಃ ಪಿತರ ಏಹ ಗಚ್ಛತ ಯೇ ಚೇಹ ಪಿತರೋ ಯೇ ಚ ನೇಹ** ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಆ. ೨-೧೯) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

। ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ।

ತ್ವಮಗ್ನ ಈಳಿತೋ ಜಾತವೇದೋಽವಾಡ್ಢವ್ಯಾನಿ ಸುರಭೀಣಿ ಕೃತ್ವೀ ।
ಪ್ರಾದಾಃ ಪಿತೃಭ್ಯಃ ಸ್ವಧಯಾ ತೇ ಅಕ್ಷನ್ನದ್ಧಿ ತ್ವಂ ದೇವ ಪ್ರಯತಾ ಹವೀಂಷಿ ॥ ೧೨ ॥

। ಪದಪಾಠಃ ।

ತ್ವಂ | ಅಗ್ನೇ | ಈಳಿತಃ | ಜಾತಽವೇದಃ | ಅವಾಟ್ | ಹವ್ಯಾನಿ | ಸುರಭೀಣಿ | ಕೃತ್ವೀ ।
ಪ್ರ | ಅದಾಃ | ಪಿತೃಽಭ್ಯಃ | ಸ್ವಧಯಾ | ತೇ | ಅಕ್ಷನ್ | ಅದ್ಧಿ | ತ್ವಂ | ದೇವ | ಪ್ರಽಯತಾ | ಹವೀಂಷಿ ॥

॥ ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ॥

ಮಹಾಪಿತೃಯಜ್ಞೇ ವಷಟ್ಕಾರಕ್ರಿಯಾಯಾಂ ತ್ವಮಗ್ನ ಈಳಿತ ಇತ್ಯೇಷಾಸ್ವಿಷ್ಟಕೃತೋ ಯಾಜ್ಯಾ । **ಸೂತ್ರಿತಂ ಚ । ಯೋಽಗ್ನಿಃ ಕವ್ಯವಾಹನಸ್ತ್ವಮಗ್ನ ಈಳಿತೋ ಜಾತವೇದ ಇತಿ ಸಂಯಾಜ್ಯೇ । ಆ-೨-೧೯ । ಇತಿ ॥**

ಹೇ ಜಾತವೇದಃ । ಜಾತಂ ಸರ್ವಂ ಜಗದ್ವೇತ್ತೀತಿ ಜಾತವೇದಾಃ । ತಥಾವಿಧ ಹೇ ಅಗ್ನೇ ಈಳಿತೋಽಸ್ಮಾಭಿಃ ಸ್ತುತಸ್ತ್ವಂ ಹವ್ಯಾನ್ಯಸ್ಮದೀಯಾನಿ ಹವೀಂಷಿ ಸುರಭೀಣಿ ಸುಗಂಧೀನಿ ಕೃತ್ವೀ ಕೃತ್ವಾವಾಟ್ । ವಹನಂ ಕೃತವಾನಸಿ । ಕೃತ್ವಾ ಚ ಪಿತೃಭ್ಯಃ ಪ್ರಾದಾಃ । ತೇ ಚ ಪಿತರಃ ಸ್ವಧಯಾ ಸ್ವಧಾಕಾರೇಣ ದತ್ತಂ ಹವಿರಕ್ಷನ್ । ಆದಂತು । ಹೇ ದೇವ ತ್ವಮಪಿ ಪ್ರಯತಾ । ಪ್ರಯತ್ನಸಂಪಾದಿತಾನಿ ಹವೀಂಷ್ಯದ್ಧಿ । ಭಕ್ಷಯ ॥

॥ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ॥

ಜಾತವೇದಃ—ಜಾತವೇದೋರೂಪಿಯಾದ । **ಅಗ್ನೇ**—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ । **ಈಳಿತಃ**—ನಮ್ಮಿಂದ ಸ್ತುತನಾದ । **ತ್ವಂ**—ನೀನು । **ಹವ್ಯಾನಿ**—ನಮ್ಮ ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನು । **ಸುರಭೀಣಿ**—ಸುಗಂಧಯುಕ್ತವನ್ನಾಗಿ । **ಕೃತ್ವೀ**—ಮಾಡಿ । **ಅವಾಟ್**—ವಹಿಸಿದ್ದೀಯೆ । **ಪಿತೃಭ್ಯಃ**—ಪಿತೃಗಳಿಗೆ । **ಪ್ರಾದಾಃ**—ಅರ್ಪಿಸಿದ್ದೀಯೆ । **ತೇ**—ಆ ಪಿತೃಗಳು । **ಸ್ವಧಯಾ**—ಸ್ವಧಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅರ್ಪಿಸಿದ ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನು । **ಅಕ್ಷನ್**—ಭಕ್ಷಿಸಲಿ । **ದೇವ**—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ । **ತ್ವಂ**—ನೀನೂ । **ಪ್ರಯತಾ**—ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಸಂಪಾದಿಸಿದ । **ಹವೀಂಷಿ**—ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನು **ಅದ್ಧಿ**—ಭಕ್ಷಿಸು

॥ ಭಾವಾರ್ಥ ॥

ಜಾತವೇದೋರೂಪಿಯಾದ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನಮ್ಮಿಂದ ಸ್ತುತನಾದ ನೀನು ನಮ್ಮ ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಸುಗಂಧಯುಕ್ತವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಪಿತೃಗಳಿಗಾಗಿ ವಹಿಸಿದ್ದೀಯೆ. ಅವರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದ್ದೀಯೆ. ಆ ಪಿತೃಗಳು ಸ್ವಧಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅರ್ಪಿಸಿದ ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸಲಿ. ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನೀನೂ ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸು.

English Translation

Agni Jatavedas, who are glorified (by us), having made our oblations ragrant, you have borne them off, and have presented them to the Pitris: nay they partake of them with the Swadha; and you also, divine Agni eed upon the offered oblations.

॥ ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ॥

ಮಹಾಪಿತೃಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ವಷಟ್ಕಾರಕ್ರಿಯಾಹೋಮದಲ್ಲಿ **ತ್ವಮಗ್ನ** ಈಳಿತಃ ಎಂಬ ಈ ಋಕ್ಕನ್ನು ಸ್ವಿಷ್ಟಕೃದ್ದೇವದ ಯಾಜ್ಯಾಮಂತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಪಠಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನ-ಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ- **ಯೋಽಗ್ನಿಃ ಕವ್ಯವಾಹನಸ್ತ್ವಮಗ್ನ ಈಳಿತೋ ಜಾತವೇದ ಇತಿ ಸಂಯಾಜ್ಯೇ** ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಆ. ೨-೧೯) ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿರುವುದು.

॥ ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ॥

ಯೇ ಚೇಹ ಪಿತರೋ ಯೇ ಚ ನೇಹ ಯಾಂಶ್ಚ ವಿದ್ಮ ಯಾँ ಉ ಚ ನ ಪ್ರವಿದ್ಮ ।

ತ್ವಂ ವೇತ್ಥ ಯತಿ ತೇ ಜಾತವೇದಃ ಸ್ವಧಾಭಿರ್ಯಜ್ಞಂ ಸುಕೃತಂ ಜುಷಸ್ವ ॥

॥ ಪದಪಾಠಃ ॥

ಯೇ । ಚ । ಇಹ । ಪಿತರಃ । ಯೇ । ಚ । ನ । ಇಹ । ಯಾನ್ । ಚ । ವಿದ್ಮ । ಯಾನ್ । ಊಂ ಇತಿ । ಚ । ನ । ಪ್ರऽವಿದ್ಮ ।

ತ್ವಂ । ವೇತ್ಥ । ಯತಿ । ತೇ । ಜಾತऽವೇದಃ । ಸ್ವಧಾಭಿಃ । ಯಜ್ಞಂ । ಸುऽಕೃತಂ । ಜುಷಸ್ವ ॥ ೧೩ ॥

॥ ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ॥

ಮಹಾಪಿತೃಯಜ್ಞೇ ಯೇ ಚೇಹೇತಿ ದ್ವಿತೀಯಾನುವಾಕ್ಯಾ । ಸೂತ್ರಮುಕ್ತಂ ॥

ಯೇ ಚ ಪಿತರ ಇಹಾಸ್ಮತ್ಸಮೀಪೇ ವರ್ತಂತೇ ಯೇ ಚೇಹ ನ ಸಂತಿ । ಯಾಂಶ್ಚ ಪಿತೄನ್ವಿದ್ಮ ಸಂನಿಕೃಷ್ಟತ್ವಾಜ್ಜಾನೀಮಃ ಯಾँ ಉ ಚ ನಾಪಿ ಚ ನ ಪ್ರವಿದ್ಮ ವಿಪ್ರಕೃಷ್ಟತ್ವಾದ್ವಯಂ ನ ವಿಜಾನೀಮಃ । ಯತಿ ತೇ ಯಾವಂತಸ್ತೇ ಭವಂತಿ ತಾನ್ಸರ್ವಾನ್ಯಥೋಕ್ತಾನ್ ಹೇ ಜಾತವೇದ ಉತ್ಪನ್ನಸರ್ವವಸ್ತು-ವಿಷಯಜ್ಞಾನಾಗ್ನೇ ತ್ವಂ ವೇತ್ಥ । ಜಾನಾಸಿ । ಸ್ವಧಾಭಿರ್ಹವಿರ್ಲಕ್ಷಣೈರನ್ನೈಃ ಸುಕೃತಂ ಸಾಧು ಕೃತಂ ಯಜ್ಞಂ ಜುಷಸ್ವ । ಪ್ರೀತ್ಯಾ ಗೃಹಾಣ ॥

॥ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ॥

ಜಾತವೇದಃ - ಜಾತವೇದೋರೂಪಿಯಾದ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ । **ಯೇ ಚ ಪಿತರಃ**—ಯಾವ ಪಿತೃಗಳು । **ಇಹ**—ನಮ್ಮ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವರೋ । **ಯೇ ಚ**—ಯಾರು । **ಇಹ**—ನಮ್ಮ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ । **ನ**—ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ । **ಯಾಂಶ್ಚ**—ಯಾವ ಪಿತೃಗಳನ್ನು । **ವಿದ್ಮ**— ನಾವು ಅರಿಯುವೆವೋ । **ಯಾ ಉ ಚ**—ಯಾರನ್ನು । **ನ ಪ್ರವಿದ್ಮ**— ನಾವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿತಿಲ್ಲವೋ ಅವರನ್ನೂ । **ಯತಿ ತೇ**—ಅವರ ಪೂರ್ಣವಾದ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನೂ । **ತ್ವಂ**—ನೀನು । **ವೇತ್ಥ**—ಅರಿತಿದ್ದೀಯೆ । **ಸ್ವಧಾಭಿಃ**—ಸ್ವಧಾರೂಪವಾದ ಹವಿಸ್ಸುಗಳಿಂದ । **ಸುಕೃತಂ**—ಸುಸಂಸ್ಕೃತವಾದ । **ಯಜ್ಞಂ**—ಯಜ್ಞವನ್ನು । **ಜುಷಸ್ವ**—ಸೇವಿಸು ।

॥ ಭಾವಾರ್ಥ ॥

ಜಾತವೇದೋರೂಪಿಯಾದ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಯಾವ ಪಿತೃಗಳು ನಮ್ಮ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವರೋ, ಯಾರು ನಮ್ಮ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಯಾವ ಪಿತೃಗಳನ್ನು ನಾವು ಅರಿಯುವೆವೋ, ಯಾರನ್ನು ನಾವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿ

ತಿಳ್ಳಿಪ್ಪೋ ಆವರನ್ನೂ, ಅವರ ಪೂರ್ಣವಾದ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನೂ ನೀನು ಅರಿತಿದ್ದೀಯೆ. ಸ್ವಧಾರೂಪವಾದ ಹವಿಸ್ಸುಗಳಿಂದ ಸುಸಂಸ್ಕೃತವಾದ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಸೇವಿಸು.

English Translation

You know, Jatavedas, those Pitris, how many they may be, who are not in this world, those who are not in this world, those whom we know, and those whom we do not fully know: enjoy this pious sacrifice offered together with Swadhas.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಮಹಾಪಿತೃಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ **ಯೇ ಚೇಹ** ಎಂಬ ಈ ಋಕ್ಕನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಅನುವಾಕ್ಯಾಮಂತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಪಠಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನ ಶ್ರೌತಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದನ್ನು ಹಿಂದೆಯೇ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಯೇ ಅಗ್ನಿದಗ್ಧಾ ಯೇ ಅನಗ್ನಿದಗ್ಧಾ ಮಧ್ಯೇ ದಿವಃ ಸ್ವಧಯಾ ಮಾದಯಂತೇ ।
ತೇಭಿಃ ಸ್ವರಾಳಸುನೀತಿಮೇತಾಂ ಯಥಾವಶಂ ತನ್ವಂ ಕಲ್ಪಯಸ್ವ || ೧೪ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಯೇ । ಅಗ್ನಿಽದಗ್ಧಾಃ । ಯೇ । ಅನಗ್ನಿಽದಗ್ಧಾಃ । ಮಧ್ಯೇ । ದಿವಃ । ಸ್ವಧಯಾ । ಮಾದಯಂತೇ ।
ತೇಭಿಃ । ಸ್ವಽರಾಟ್ । ಅಸುಽನೀತಿಂ । ಏತಾಂ । ಯಥಾಽವಶಂ । ತನ್ವಂ । ಕಲ್ಪಯಸ್ವ || ೧೪ ||

। ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ।

ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಏವ ಯಾಗೇ ಯೇ ಅಗ್ನಿದಗ್ಧಾ ಇತ್ಯೇಷಾ ಯಾಜ್ಯಾ । ಸೂತ್ರಿತಂ ಚ । ಯೇ ಅಗ್ನಿದಗ್ಧಾ ಯೇ ಅನಗ್ನಿದಗ್ಧಾ ಇಮಂ ಯಮ ಪ್ರಸ್ತರಮಾ ಹಿ ಸೀದೇತಿ ದ್ವೇ । ಆ-೨-೧೯ । ಇತಿ ||

ಯೇ ಪಿತರೋಽಗ್ನಿದಗ್ಧಾ ಅಗ್ನಿನಾ ಭಸ್ಮೀಕೃತಾಃ । ಶ್ಮಶಾನಂ ಪ್ರಾಪ್ತಾ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಯೇ ಚ ಪಿತರೋಽನಗ್ನಿದಗ್ಧಾಃ ಶ್ಮಶಾನಕರ್ಮ ನ ಪ್ರಾಪ್ತಾ ಮಧ್ಯೇ ದಿವೋ ದ್ಯುಲೋಕಸ್ಯ ಮಧ್ಯೇ ಸ್ವಧಯಾ ಹವಿರ್ಲಕ್ಷಣೇನಾನ್ನೇನ ಮಾದಯಂತೇ ತೃಪ್ಯಂತಿ ಹೇ ಅಗ್ನೇ ಸ್ವರಾಟ್ ಸ್ವಕರ್ಮೋಪಭೋಗೇನ ದೀಪ್ಯಮಾನಸ್ತೇಭಿಸ್ತೈಃ ಪಿತೃಭಿಃ ಸಹಿತಃ ಸನ್ನಸುನೀತಿಂ ಪ್ರಾಣಾನಾಂ ವಿಷಯೇಷು ನೇತಾರಮಸ್ಮತ್ಪಿತ್ರಂತರಾ-

ತ್ಮಾನಮೇತಾಂ ತನ್ವಮೇತದ್ದೇವತಾಶರೀರಂ ಯಥಾವಶಂ ಯಥಾಕಾಮಂ ಕಲ್ಪಯಸ್ವ ಸಮರ್ಥಯಸ್ವ। ಗ್ರಾಸಯೇತ್ಯರ್ಥಃ ॥

॥ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ॥

(ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ) **ಯೇ**—ಯಾವ ಪಿತೃಗಳು । **ಅಗ್ನಿದಗ್ಧಾಃ**—ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ದಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟವರಾಗಿಯೂ । **ಯೇ**—ಯಾರು । **ಅನಗ್ನಿದಗ್ಧಾಃ**—ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ದಹಿಸಲ್ಪಡದೆಯೂ । **ಮಧ್ಯೇ ದಿವಃ**—ದ್ಯುಲೋಕದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವರೋ । **ಸ್ವಧಯಾ**—ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಸ್ವಧಾರೂಪವಾದ ಹವಿಸ್ಸಿನೊಡನೆ । **ಮಾದಯಂತೇ**—ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಲಿ । **ತೇಭಿಃ**—ಅವರೊಡನೆ ಕೂಡಿ । **ಸ್ವರಾಟ್**—ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶಕನಾದ ನೀನು । **ಅಸುನೀತಿಂ**—ಪಿತೃಪ್ರಾಣರೂಪನಾದ (ಅದನ್ನೊಳಗೊಂಡ) । **ಏತಾಂ ತನ್ವಂ**—ದೇವತಾ ಶರೀರವನ್ನು । **ಯಥಾವಶಂ**—ನಿನ್ನ ಸಂಕಲ್ಪದಂತೆ । **ಕಲ್ಪಯಸ್ವ**—ನಿರ್ಮಿಸು ।

॥ ಭಾವಾರ್ಥ ॥

ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಯಾವ ಪಿತೃಗಳು ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ದಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟವರಾಗಿಯೂ, ಯಾರು ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ದಹಿಸಲ್ಪಡದೆಯೂ ದ್ಯುಲೋಕದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವರೋ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಸ್ವಧಾರೂಪದ ಹವಿಸ್ಸಿನೊಡನೆ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಲಿ. ಅವರೊಡನೆ ಕೂಡಿ ಸ್ವಯಂಪ್ರಕಾಶಕನಾದ ನೀನು ಪಿತೃಪ್ರಾಣವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ದೇವತಾ ಶರೀರವನ್ನು ನಿನ್ನ ಸಂಕಲ್ಪದಂತೆ ನಿರ್ಮಿಸು.

English Translation

May those who are Agnidagdhas, and those who are not, be satisfied with Swadha in the midst of heaven; and you, supreme Lord, associated with them, construct at your pleasure that body that is endowed with breath.

॥ ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ॥

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಮಹಾಪಿತೃಯಜ್ಞವೆಂಬ ಯಾಗದಲ್ಲಿ **ಯೇ ಅಗ್ನಿದಗ್ಧಾಃ** ಎಂಬ ಈ ಋಕ್ಕನ್ನು ಯಾಜ್ಯಾ ಮಂತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಪಠಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನ ಶ್ರೌತ ಸೂತ್ರದ **ಯೇ ಅಗ್ನಿದಗ್ಧಾ ಯೇ ಅನಗ್ನಿದಗ್ಧಾ** ಇಮಂ **ಯಮ ಪ್ರಸ್ತರಮಾ ಹಿ ಸೀದೇತಿ ದ್ವೇ** ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಆ. ೨-೧೯) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

ಅಗ್ನಿದಗ್ಧಾಃ, ಅನಗ್ನಿದಗ್ಧಾಃ-ಮೃತರಾದಮೇಲೆ ಅವರ ಕರ್ಮಮಾಡುವಾಗ ಯಾರ ಮೃತ ಶರೀರಗಳನ್ನು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಸುಟ್ಟು ವಿಧ್ಯುಕ್ತವಾದ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಸಂಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವರಿಗೆ ಅಗ್ನಿದಗ್ಧಾಃ ಪಿತರಃ-ಅಗ್ನಿದಗ್ಧರಾದ ಪಿತೃಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಹಾಗಿಲ್ಲದೆ ಮೃತರಾದವರಿಗೆ ಅಗ್ನಿಸಂಸ್ಕಾರಮಾಡಲು ಕರ್ತೃರಾರೂ ಇಲ್ಲದೆ ಅಥವಾ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳಿಗಿ ಸಾಯುವುದೇ ಮೊದಲಾದ ಕಾರಣಗಳಿಂದಲೂ ಇತರ ವಿಧವಾದ ಅಪಮೃತ್ಯುವಿನಿಂದಲೂ ಮೃತರಾಗಿ ಅಗ್ನಿಸಂಸ್ಕಾರಕರ್ಮವು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ತಮ್ಮ ಸುಕೃತದಿಂದಲೇ ಪಿತೃಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿರುವವರಿಗೆ ಅನಗ್ನಿದಗ್ಧಾಃ ಪಿತರಃ ಅಗ್ನಿದಗ್ಧರಲ್ಲದ ಪಿತೃಗಳೆಂದೂ ಹೆಸರು.